

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Центр післядипломної освіти, заочного та дистанційного навчання

Кафедра теоретичної психології

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО
СТВОРЕННЯ СІМ'Ї**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

освітнього ступеня «бакалавр»

Яни ДУЦЬ

4 курсу заочної форми навчання

спеціальність 053 «Психологія»

ОПП «Психологія»

Науковий керівник

кандидат психологічних наук

Оксана БОРИСЕНКО

Рецензент

кандидат психологічних наук, доцент

Олександр КУЦІЙ

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

«04» квітня 2022 р., протокол № 9

завідувач кафедри теоретичної психології

доктор психологічних наук, професор

_____ **Зоряна КОВАЛЬЧУК**

Львів

2022

ЗМІСТ

Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ ТА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ.....	7
1.1 Поняття, фактори та чинники психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя	7
1.2. Підготовка молоді до шлюбу і сімейного життя (вітчизняний та зарубіжний досвід)	14
1.3. Теорії вибору шлюбного партнера. Сумісність рольових очікувань членів подружжя.....	22
Висновки до 1-го розділу.....	28
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ ТА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ.....	30
2.1. Опис досліджуваної вибірки та етапів проведеного дослідження	30
2.2. Методики дослідження	31
2.3. Кількісний аналіз та інтерпретація результатів дослідження	37
2.4. Психолого-педагогічні аспекти розвитку та формування психологічної готовності молоді до сімейного життя.....	48
Висновки до 2-го розділу.....	51
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ	61

Вступ

Актуальність дослідження

Відомо, що інтегральним показником суспільного розвитку є сім'я. Вона є могутнім фактором формування демографічного потенціалу, і відображає моральний стан суспільства. Від сім'ї залежить рівень виховання наступних поколінь, що є передумовою розвитку та процвітання держави. Неможливим є вирішення економічних і соціальних проблем, розвиток духовності і культури, утвердження здорових моральних цінностей, адекватна соціалізація дітей і підлітків, без повноцінного функціонування сім'ї. Фізично і морально здорова сім'я, яка здатна реалізувати свій соціальний потенціал та відтворювальну функцію, забезпечити не лише власне виживання, а й розвиток – ціль розвиненого суспільства.

Сьогодні, однією з важливих проблем є підготовка молоді до сімейного життя. Кризовий стан українського суспільства, невизначеність щодо майбутнього, соціальна та політична нестабільність - зумовлюють загострення питання готовності молоді до створення сім'ї. Виникають суперечки соціально - психологічних установок відносно функцій сім'ї та ролей жінки і чоловіка в ній.

Пік розлучень, згідно статистики, припадає на перші роки подружнього життя - від 3-х місяців до півтора року. Бо саме в цей період виникає непорозуміння між чоловіком та дружиною, недовіра, фінансові труднощі. В Україні, на сьогодні, залишається високий рівень розлучень серед молодих сімейних пар: від 52% до 62%.

Незважаючи на велику зацікавленість, у першу чергу, психологів та педагогів проблемою сімейно-шлюбної взаємодії, ряд питань, що стосуються підготовки молоді до створення сім'ї, залишаються не достатньо вивченими. Це стосується такої специфічної категорії, у першу чергу, як студенти ВНЗ, а саме

розвитку їхньої психологічної готовності до створення сім'ї. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що часто зазнають труднощів молоді люди, саме через психологічну невідповідність: невмінням вирішувати міжособистісні проблеми, низьким рівнем духовності, низьким рівнем психологічних знань, не сформованістю якостей сім'янина, нездатністю проявляти емпатію, турботу, взаємоповагу. Такі чинники викликають розчарування, незадоволення, невпевненість у собі, зниження мотивації до шлюбу, та створення сім'ї, небажання разом з партнером налагоджувати сімейні взаємини.

Мета дослідження: з'ясувати особливості психологічної готовності молоді до створення сім'ї, та створення педагогічно - психологічного інструментарію для підвищення її рівня.

Об'єкт дослідження: молодь.

Предмет дослідження: особливості психологічної готовності студентської молоді вищого навчального закладу до створення сім'ї.

Гіпотеза дослідження – уявлення молоді про сім'ю у більшій мірі пов'язані з психологічними аспектами шлюбно-сімейних відносин, ніж із соціально-побутовою її спрямованістю. Психологічна готовність молоді до шлюбу та сімейного життя пов'язана з індивідуальними цінностями особистості, які задають загальну спрямованість життєдіяльності людини, а також орієнтують її конкретні дії.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати стан вивчення досліджуваної проблеми у сучасній психологічній літературі.

2. Охарактеризувати поняття, чинники та фактори психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя.

3. Здійснити аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки молоді до шлюбу та сімейного життя.

4. Проаналізувати теорії вибору шлюбного партнера. Сумісність ролевих очікувань членів подружжя.

5. Емпірично дослідити особливості психологічної готовності студентської молоді до шлюбу та сімейного життя.

6. Обґрунтувати психолого-педагогічні аспекти роботи з молоддю щодо формування та розвитку психологічної готовності до шлюбу та сімейного життя.

Методологічна та теоретична основа дослідження: багато українських дослідників, таких як О.С. Язвинська, Н.Є. Хлопоніна, Л.М. Пучкова, М.Є. Жидко, О.С. Кочарян, О.В. Волошок, О.Ю. Сидоренко, та ін., приділяють увагу дослідженням шлюбно-сімейних взаєностосунків.

Конкретні наукові досягнення вчених з проблем сім'ї освіти та виховання (І. В. Дубровіна, О. Я. Кляпець, Я. Л. Коломінський, С. В. Ковальов, Ф. Я. Кочкарова, Б. С. Круглов, Т. О. Ларіна, Т. Л. Левицька, М. М. Обозов, О. Я. Чебикін, Э. Г. Эйдемiлер, Т. І. Юферєва, Т. В. Андрєєва, І. В. Гребенніков, І. В. Дубровіна, О. Я. Кляпець, С. В. Ковальов, М. М. Обозов, Г. І. Онiщенко, А. М. Прихожан, В. Г. Постовий, В. Сатiр, Л. В. Богданова, А. О. Денисенко, Т. Л. Левицької, Л. В. Богданова, І. В. Гребеннікова, Е. Еріксона). Наукові теорії процесу формування готовності молоді до створення сім'ї у взаємодії суспільних інститутів виховання та самої сім'ї, про єдність діяльності, свідомості й особистості в динаміці соціальних змін, ціннісних орієнтацій сім'ї. Наукові досягнення вчених з проблем сім'ї освіти та виховання (С. В. Ковальов, Т. О. Ларіна, Т. Л. Левицька, М. М. Обозов, О. Я. Чебикін, Э. Г. Эйдемiлер, Т. І. Юферєва, Ф. Я. Кочкарова, Б. С. Круглов, А. О. Денисенко, Т. Л. Левицької, Л. В. Богданова, Е. Еріксона, Т. В. Андрєєва, І. В. Гребенніков, І. В. Дубровіна, О. Я. Кляпець, С. В. Ковальов, М. М. Обозов, Г. І. Онiщенко, А. М. Прихожан, В. Г. Постовий, В. Сатiр, Л. В. Богданова, І. В. Дубровіна, О. Я. Кляпець, Я. Л. Коломінський).

Науковці Б.Ю. Шапіро, А.Н. Волкової, В.І. Штильбанс, Л.Я. Гозмана, Л.П. Панкової, В.А. Сисенко, М.А. Абалакіної, М.В. Маркової, Л.М. Омельченко, Н.Д. Потапчук висвітлюються основні аспекти ціннісних орієнтацій та рольових установок подружжя. Подружжя має ряд рольових установок і свої

ціннісні орієнтації, воно повинне вирішувати широке коло завдань у шлюбі, і забезпечувати ефективне функціонування сім'ї.

Емпірична база. Дослідження проводилося у листопаді 2021 року у Львівському державному університеті внутрішніх справ. Групу досліджуваних склали 25 хлопців та 25 дівчат віком від 20 до 23 років.

Методи та методики дослідження: метод теоретичного аналізу літератури з теми дослідження; метод кількісно-якісної обробки одержаних даних; власна анкета; методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської); тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда); опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» О. Волкової, Г. Трапезникової. Отримані первинні данні оброблялися за допомогою методів математичної статистики в програмі SPSS 21.0.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному аналізі проблеми психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя, емпіричному дослідженні особливостей психологічної готовності студентської молоді до подружнього життя, а також виділення ефективних засобів підготовки молоді до шлюбно-сімейних стосунків.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні та поглибленні уявлень про психологічні засоби підготовки молоді до шлюбу та сімейного життя.

Практичне значення роботи полягає у розробці рекомендацій та програми тренінгів для підготовки молоді до шлюбу та сімейного життя у ВНЗ.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ ТА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

1.1 Поняття, фактори та чинники психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя

Залежно від ціннісних орієнтацій, обраних цілей і можливостей їх досягнення в конкретних умовах, в кожного індивіда відбувається адаптація до подружнього життя. Ця ефективність та швидкість адаптації до подружнього життя залежить від особливостей впливу кожного партнера на нове соціальне середовище, потреб і мотивів поведінки та розподілу подружніх ролей, участі в спільному житті.

Багато українських дослідників приділяють увагу дослідженням шлюбно-сімейних взаємостосунків, таких як О.С. Язвинська, Н.Є. Хлопоніна, Л.М. Пучкова, О.В. Волошок, О.Ю. Сидоренко, М.Є. Жидко, О.С. Кочарян, та ін.

В організації сімейного життя важливу роль відіграють шлюбно-сімейні настанови. Шлюбно-сімейні настанови формуються з раннього дитинства, в процесі соціалізації. Батьківська сім'я на цей процес впливає безпосередньо, вона ж опосередковує пізніші впливи зовнішнього соціального оточення. Одержавши дані під час дослідження шлюбно-сімейних домагань молоді, проведеного з студентами I – II курсів Національного університету ім. І.Франка (опитано 50 осіб), шлюбно-сімейні в структурі життєвих домагань посідають вагоме місце, а самореалізація шлюбно-сімейна є для молодих людей необхідною умовою досягнення життєвого успіху. Молодь сучасна характеризується визнанням цінності сім'ї, прагненням до матеріального благополуччя, але ці життєві домагання поєднуються з цінністю доброго здоров'я і цікавої роботи. Настанови шлюбно-сімейні молоді спрямовані на поєднання любові й поваги, досягнення душевного комфорту, народження та виховання дітей. Притаманна тенденція, що характеризується обмеженням спілкування поза її межами та дуже високим ступенем близькості між її

членами всередині, має назву «закритого типу»(О.Я. Кляпець). Отримані дані свідчать про зміни, що відбуваються в суспільній свідомості. Індивідуалізація взаємин, послаблення стереотипів, особистісна орієнтація ставлять молодих людей перед необхідністю усвідомлення власних бажань, настанов, схильностей. Молодь відчуває необхідність реалізовувати себе в різних сферах життєдіяльності, більшість бажає розподіляти обов'язки залежно не від статі, а від особистісних прагнень. У зв'язку з тим, що стереотипний розподіл ролей більш негативно відбивається на жінці, чоловіки більш схильні захищати традиційний рольовий розподіл в сім'ї. Форми взаємовідносин у сім'ї визначають, які проблеми можуть виникати в таких сім'ях. Окрім забезпечення життєдіяльності сімейного організму, здорові подружні взаємини обумовлюють розвиток кожного з партнерів і подружжя в цілому, благополуччя сім'ї, успішність розвитку всіх її членів окремо і разом [20].

Поняття сімейної ролі в психології спирається на уявлення вітчизняних авторів про соціальну роль як функції соціальної системи, моделі поведінки, об'єктивно заданої соціальною позицією особистості в системі об'єктивних або міжособистісних відносин.

Роль - «це сукупність культурно або соціально певних очікувань щодо поведінки індивіда в ситуаціях конкретного типу»[42].

Під гендерною роллю розуміють «систему середовищних стандартів, нормативів, очікувань, розпоряджень, яким люди повинні відповідати, щоб його визнавали як хлопчика (чоловіка) або дівчинку (жінку)[15].

Отже, суспільством задаються ролі, застосовуються до всіх індивідів певної категорії і являються добре засвоєними реакціями. Вітчизняні вчені В.Є. Каган і І.С. Кон вважають, що найпростіша модель статевих ролей побудована за альтернативним принципом «або - або». Так, у ній чоловіча роль асоціюється з грубістю, силою, енергійністю, агресивністю, розсудливістю, тощо, а жіноча - з слабкістю, пасивністю, ніжністю, миролюбністю, емоційністю та ін. Суттєвою рисою цієї моделі, відзначає І.З.Кон, є її ієрархічність: альтернативні функції

доповнюють одна одну «по вертикалі», так що жінці відводиться підпорядкована, залежна роль.

Різні класифікації типів розподілу ролей в сім'ї представлені у вітчизняній психології. В. Гребенников (1991) виділяє три типи розподілу сімейних ролей:

1. Централістичний (або авторитарний) - на чолі один з подружжя, вирішує основні питання в родині.

2. Автономний - чоловік і дружина розподіляють між собою ролі і намагаються не втручатися в сферу впливу один одного.

3. Демократичний - управління сім'єю лежить на обох членах подружжя в рівній мірі [9].

Подружжя вважають, за даними Л. І. Артем'євої, що основними сімейними функціями чоловіків є ремонт квартири і побутової техніки, фінансове забезпечення сім'ї. В основному повинні жінки бути зайняті в господарсько - побутовій сфері і основними своїми завданнями вважають миття посуду, прибирання та покупку продуктів. Такий розподіл обов'язків характерно як для чоловіків, так і для жінок незалежно від видів шлюбу (офіційного або цивільного) [5].

Соціальна функція особистості - роль, що відповідає прийнятим нормам, спосіб поведінки людей в залежності від їх положення чи статусу у суспільстві, у системі міжособистісних стосунків. Поняття «функції сім'ї» російські дослідники співвідносять з поняттями «сімейна роль» та «сімейна структура». Сімейні функції визначають як основний зміст сукупності соціальних ролей у сім'ї (Васильєва Е.К., Харчев А.Г., Маяковський М.С. та ін.). Разом із тим, деякі вчені, виділяють сімейні ролі на основі добору функцій сім'ї, як малої групи та зосереджують увагу на взаємостосунках між членами сім'ї з приводу розподілу ролей, а також функціонально-рольовій структурі сім'ї. Якщо функції сім'ї визначають зміст сімейних ролей, то для рольової структури характерним є розподіл ролей, тобто які обов'язки виконує кожний член сім'ї, та на яких принципах побудовані рольові стосунки. Показником становлення як соціальної спільноти, є адаптації подружжя один до одного, створення

спільного стилю життя, виникнення рольової структури сім'ї. У традиційній сім'ї ролі подружжя закріплюються у відповідності з їх статтю, як вже зазначалось: жінка виконує роль матері й господарки, чоловік відповідає за матеріальне забезпечення й сексуальні стосунки. В сім'ї егалітарній ролі розподіляються порівну. Ю.Е.Альошина виділяє наступні основні ролі в сім'ї: відповідальний за матеріальне забезпечення сім'ї; господар-господарка; відповідальний за догляд немовляти; сексуальний партнер; організатор розваг; організатор сімейної субкультури (сімейні традиції); відповідальний за підтримку родинних зв'язків; «психотерапевт» сім'ї. Проблема вибору та прийняття того чи іншого рольового зразку невідокремлена від формування взаємостосунків між членами сім'ї. Отже, з'ясування функцій сім'ї та подружніх ролей призводять до розуміння того, що сімейні стосунки трансформуються, не можуть складатися зразу, і являються індикатором змін сімейного розвитку [20].

Науковець І. В. Штилева (2008) вивчала ставлення старшокласників до виконання ролі батька і вихованню дітей. Було виявлено, що розподіл домашніх обов'язків традиційний - призводить до того, що у підлітків проявляються гендерні стереотипи і вони опановують різні навички, засновані на їх гендерній приналежності. Чоловіки та жінки, вони вважають, повинні виконувати різні ролі і володіти різними психологічними якостями. У результаті вони прагнуть оволодіти різними навичками, залежними від їх гендеру, і як наслідок чоловіки можуть виявитися погано підготовленими до різноманітних ролей, які їм, ймовірно, доведеться виконувати в подальшому[36].

А. Г. Лідерса вважає, що сім'я ефективно функціонуватиме тоді, коли рольова структура сім'ї відповідатиме наступним вимогам:

- виконання ролі має забезпечувати задоволення потреб усіх членів сім'ї в рамках сім'ї;

несуперечність сукупності ролей, які утворюють цілісну систему, як у відношенні ролей, що виконує одна людина, так і сім'я в цілому;

- прийняті ролі не повинні приводити до так званих «рольових перевантажень», мають відповідати можливостям особистості [16].

За даними Т. В. Андрєєвої і Т. Ю. Пипченко (2000), більше половини жінок вважають жінку відповідальною за виконання ролі вихователя дітей, господині, «психотерапевта»; 56% чоловіків і 50% жінок оцінили роль чоловіка в сім'ї як добувача матеріальних засобів, третина чоловіків і жінок вважають, що забезпечувати матеріальні засоби повинні подружжя. Знайшлися й ті, які вважають, що цю місію повинна взяти на себе дружина (10% чоловіків і 16% жінок); 40% чоловіків і жінок вважають, що кожен з ролей в сім'ї подружжя повинні ділити між собою порівну [4].

У рольовій структурі сім'ї виділяють конвенційні та міжособистісні ролі. Конвенційні ролі приписані соціокультурним оточенням і регулюються правом, мораллю, традиціями; вони стандартизовані, визначають постійні права і обов'язки членів сім'ї, передбачають перелік форм поведінки і способи їх реалізації. Міжособистісні ролі визначаються конкретним характером міжособистісних стосунків у сім'ї, кристалізуючи в собі унікальний досвід сімейного міжособистісного спілкування.

Здійснюється ухвалення ролей відповідно до соціокультурних норм і стандартів, що визначають критерії оцінки успішності виконання ролей. Поведінка рольова характеризується ступенем ідентифікації виконавця з роллю, тобто ступенем прийняття відповідальності за виконання ролі, компетентністю рольовою, тобто сформованістю мотиваційного і операційно-технічного компонентів рольової поведінки; конфліктністю ролі, тобто суперечливістю в свідомості людини поведінкових моделей, необхідних для реалізації ролі.

Значний вплив на процес прийняття та виконання ролей подружжям надає фактор батьківської сім'ї, що може виражатися або в відтворенні в новій сім'ї характеру розподілу сімейних ролей і виконанні засвоєних ролей в тій формі, в якій вони виконувалися в батьківській родині; або у відкиданні сімейного укладу батьківської сім'ї.

На характер прийняття міжособистісних ролей в сім'ї впливають сиблингові відносини в материнській родині подружжя. Модель відносин з братами і сестрами, позиція в цих відносинах з легкістю переносяться на свого чоловіка і дітей, визначає відношення до питань влади і співпраці в сім'ї, визначає претензії на лідерство.

Ю.Є.Альошина - відомий вітчизняний фахівець в області сімейних відносин пропонує наступну класифікацію основних ролей в сім'ї: господар - господиня; відповідальний за матеріальне забезпечення сім'ї; відповідальний по догляду за немовлям; сексуальний партнер; вихователь; організатор розваг; відповідальний за підтримку родинних зв'язків; організатор сімейної субкультури; «психотерапевт». Зупинимося на характеристиці вищевказаних ролей у сім'ї [2].

«Годувальника» сім'ї, тобто відповідального за матеріальне забезпечення родини, фактично зумовлює вирішення питання про владу і верховенство в родині. Ця роль у традиційній сім'ї належить чоловікові. Як правило, у сучасній сім'ї працюють обоє з подружжя. Господиня будинку реалізує функцію організації та підтримки побуту. Ця роль у традиційній сім'ї відводиться дружині. Однак в сучасних сім'ях все частіше і частіше спостерігається тенденція спільного виконання даної ролі. В сім'ях егалітарний ці рольові функції розподіляються приблизно порівну з урахуванням культурних стереотипів і уявлень про роль чоловіка і жінки в «підтримці сімейного вогнища». Роль відповідального за виховання дитини виділяється з виховної функції сім'ї. Норми традиційні наказують виконання цієї ролі матері. У сучасній егалітарній сім'ї її досить успішно виконують батьки. Реалізація ролі вихователя, як правило, здійснюється обома батьками і передбачає управління процесом соціалізації, морального розвитку, становлення компетентності дитини. Роль сексуального партнера включає прояв активності та ініціативності в сексуальній поведінці подружжя. Традиційно роль лідера в сексуальних відносинах відводиться чоловікові, проте останнім часом ситуація виглядає далеко не так однозначно в зв'язку з ростом активності жінок. Роль

«психотерапевта» є ключовою в сучасній сім'ї та забезпечує задоволення потреб членів сім'ї в емоційному взаєморозумінні, підтримці, безпеці, відчутті особистісної самоцінності кожного з подружжя.

Організаторська роль сімейного дозвілля спрямована на планування і проведення вихідних днів і відпусток і реалізується через рекреаційну функцію сім'ї. Виконання цієї ролі визначається якостями особистісними, здібностями організаційними, активністю, компетентністю подружжя. Роль організатора сімейної субкультури відповідає функції духовного спілкування і забезпечення умов для культурного зростання членів сім'ї. Цю роль бере на себе, як правило, найбільш компетентний і зацікавлений член сім'ї.

Дивлячись на те, хто в сім'ї є лідером, за характером розподілу сімейних обов'язків, виділяють наступні типи сімей: патріархальні сім'ї – характеризуються домінуванням батька; матріархальні – таким сім'ям притаманне домінування матері; егалітарні – сім'ї, влада розподіляється між батьком та матір'ю в залежності від ситуації. За видами соціально-аксіологічної спрямованості виділяють: суспільно-прогресивні сім'ї, з гарними міжособистісними відносинами, де підтримують цінності соціуму, з існуванням єдності поглядів; антигромадські – у таких сім'ях наявні протиріччя ідеалів ціннісних ідеалам суспільства; суперечливі - відсутність єдності поглядів, де наявна боротьба одних тенденцій з іншими [20].

На християнських принципах будується православна сім'я. Шлюб - це насамперед, мученицький подвиг кожного зі членів союзу. Відповідальність чоловіка й дружини збільшуються з появою дітей. Однак таїнство шлюбу обіцяє торжество добра. Чоловікові й дружині уготовані різні ролі в сім'ї, це дві половинки одного цілого зі своїми достоїнствами. Голова сім'ї - чоловік, батько, він усвідомлює свою відповідальність за сім'ю перед Богом. Друга роль приділяється дружині. Жіноча цінність - у її доброті, сердечності, чуйності, гнучкості розуму, покірності.

1.2. Підготовка молоді до шлюбу і сімейного життя (вітчизняний та зарубіжний досвід)

Цілісний та складний цілісний процес - підготовка до сімейного життя, показником результативності якого є готовність молодих людей правильно будувати свої взаємини у подружньому житті.

Такі зарубіжні вчені, як Г. Олпорт, Р. Лапьер, М. Дефлер, Ф.Р. Уестай, Е.Шпрангер, В. Франкл досліджували у психології ціннісні орієнтації, їх детермінанти. Перш за все Л.І. Божович, В.М. Мясищев, Е.Ф. Рибалко - вітчизняні психологи в своїх роботах застосовують категорію «ціннісна орієнтація» для позначення емоційного компонента психіки людей.

У ситуації взаємодії соціології і суспільства соціологічна наука не може розвиватися і поширюватися тільки на професійному рівні. Вона проникає в усі сфери і соціальні групи. Таким чином, виникає необхідність визначення змісту і інтерпретації специфічного соціологічного способу осмислення соціальної реальності, характерного для суспільства [23, с. 103].

У соціологічній науці категорії «цінність» і «ціннісна орієнтація» досліджувалися в тій чи іншій мірі представниками різних напрямків. У класичній соціології роль цінностей в життєдіяльності суспільства розглянута в теорії соціальної солідарності Е. Дюркгейма [11] і М. Вебера. Надалі концепції цінності розроблялися в рамках феноменологічної соціології (У. Томас, Ф. Знанецкий), біхевіоризму (Ч. Морріс), теорії соціальної дії (К. Клакхон), структурного функціоналізму (Т. Парсонс)[11].

Позитивна чи негативна значимість об'єктів навколишнього світу – це цінність. В.П. Тугаринова радянський філософ пише: «Цінності - це те, що потрібно людям для задоволення потреб і інтересів, а також ідеї та їх спонукання як норми, цілі та ідеалу» [33, с. 271].

Культивованою у суспільстві сукупністю уявлень про сім'ю є сімейні цінності, що впливають на вибір сімейних цілей, способів організації життєдіяльності і взаємодії. Часто надають нуклеарній сім'ї статус єдиного морально допустимого осередку суспільства прихильники «традиційних сімейних цінностей». Важливо відмітити, що цей термін є досить розмитим, і в кожній культурі його можуть тлумачити трохи інакше.

У роботах В.А. Ядова, Т.І. Заславської, Н.І. Лапіна, В.Е. Бойкова і ін. Так, А.І. Антонов, В.А. Борисов, В.М. Медков, А.Б. Синельников проаналізована специфіка ціннісних орієнтацій населення в контексті змін українського суспільства, розглядаються сімейні зміни як вираз деформації сімейного способу життя; зміна ролі сім'ї в житті суспільства детально проаналізовано в роботах А.Г. Харчева, В.М. Архангельського, Т.П. Боргова, Л.П. Кукса, А.Б. Любимова; зміна інституту сім'ї з позицій «модернізаційної» парадигми представлена в працях М.С. Мацковської, С.І. Голода [8, с. 99-112], А.А. Клещина, Т.А. Гурко, А.Г. Вишневіського.

Узявши за основу характерні потреби особистості і порівнявши їх з життям сім'ї, Нестеренко О.І. [18], виділяє такі цінності сімейного способу життя:

- Твердження наступності поколінь;
- Задоволення потреби в батьківстві;
- Збереження і примноження сімейних традицій;
- Затребуваність в любові і визнанні;
- Реалізація потреби у спілкуванні, розширення його кола.

Будучи комплексним феноменом, сімейні цінності вивчаються різними соціальними науками: філософією, психологією, соціологією. У науковій літературі зустрічається велике різноманіття підстав для класифікації сімейних цінностей. Подружні цінності обумовлені унікальністю і соціальним значенням сім'ї. Коли виникають нові соціальні проблеми, і кардинальним чином змінюються духовні цінності сім'ї, їх дослідження є особливо важливим. Криза

цінностей сімейного способу життя веде до того, що перестають виконуватися функції сім'ї по народженню необхідного для простого відтворення поколінь числа дітей, по соціалізації підростаючих поколінь, знижується цінність віку, значимість літнього покоління. Ціннісна криза сім'ї змінює ціннісні орієнтації на сімейний спосіб життя декількох поколінь, знижуючи значимість народження дітей, створення сім'ї, тривалого здорового життя.

Головною умовою гарної родини, на думку С.А. Ільїна, а відповідно, і провідною сімейною цінністю є пошана чоловіка як особистості, визнання значущими духовних, душевних і фізичних рівнів його особистості. А вже ця головна цінність включає в себе і такі цінності, як розуміння, терпіння, подружня вірність, діти, обговорення проблем (на противагу, скажімо, замовчування), сексуальні відносини.

Ведуча подружня цінність, на думку С.А. Ільїної, по суті, відноситься до складноструктурованих духовно-моральних цінностей. Тут прослідковується безліч «зв'язків» між цінностями всередині. Так, наприклад, тісно пов'язані: подружня вірність, сексуальні відносини з взаємною повагою партнерів один одним; подружня вірність, сексуальні відносини - з готовністю обговорювати проблеми; подружня вірність – з вихованням дітей; повагу партнерів - з вихованням дітей і т. д. Ігнорування саме цієї цінності, хотілось би звернути особливу увагу на те, уникнення чи спотворення її є джерелом порушення цілісності і, в кінцевому результаті, розпаду сім'ї. Та, не варто забувати, що цю цінність набагато легше декларувати, ніж керуватися в конкретних умовах часу і ситуації [14]

Провідними сімейними цінностями в значній мірі визначається рольова структура сім'ї, ієрархія яких розвивається протягом життєвого циклу сім'ї та відображає зміну значущості її функцій. Поділяють дослідники сімейні цінності за елементами зв'язку всередині родини і за функціями, що виконує сім'я як інститут.

Описані А. А. Яворською, М. В. Дмитрієвою класифікації сімейних цінностей, в основі лежать соціальні функції, виконувані родиною. Так,

репродуктивна функція пов'язана з цінністю дітей. До функції соціалізації відноситься цінність соціалізації дітей саме в родині, участі обох батьків і старших поколінь у вихованні дітей. До екзистенційної функції відносяться цінності, пов'язані з підтриманням життєдіяльності членів сім'ї і дітей після їх народження: цінність сімейних комунікацій, цінність сімейного мікроклімату, цінність здоров'я, благополуччя і підтримки довголіття членів сім'ї. Цінність зв'язку сім'ї і виробництва або цінність сімейного бізнесу, цінність сімейного споживання чи сім'ї як єдиного споживача - це економічна функція сім'ї [38].

Явна (відкрито схвалюється і культивована в колі сім'ї) або неявна характерна для сім'ї сукупність уявлень, яка впливає на вибір сімейних цілей, способів організації життєдіяльності та взаємодії - сімейні цінності [29].

Етичні та релігійні переконання, що сприяють сімейному благополуччю і утвердженню ідеалам сімейного життя - подружні цінності. Сімейні цінності, будучи комплексним феноменом, вивчаються різними соціальними науками: філософією, психологією, соціологією. - як результат аналізу наукової літератури.

Так, у філософії сформувалися два основних підходи до розуміння цінностей - об'єктивно-абсолютистський (І. Кант, В. Віндельбанд [7] і Г. Ріккерт) [25] і суб'єктивно-релятивістський (Р.Б. Перрі, Дж. Дьюї) [12].

С.П. Акутіна [1, с. 9-15] ствержує, що основою подружніх цінностей є духовно-моральні цінності. Сім'я є суб'єктом духовно-моральної національної культури. Духовно-моральні сімейні цінності С.П. Акутіна умовно розділяє на чотири групи, які, в свою чергу, поділяються на родові і видові:

1) культурно-національна і кровна самоцінність сім'ї. До родових цінностей культурно-національної та кровної самоцінності сім'ї належать такі цінності: кровну спорідненість (шанування предків, вдячність і подяку предкам, гордість за приналежність до свого роду, складання генеалогічного древа, сенс життя, духовна спадкоємність поколінь - як видові концепти), дитина (відповідальність за моральну поведінку, турбота про фізичне та інтелектуальне, особистісне, соціальне здоров'я, дитина - надцінність,

синівський (дочірній) борг, батьківська самовідданість); мати (тепло, ніжність, мудрість, справедливість, толерантність, чуйність, сердечну участь, безкорислива турбота); батько (відповідальність за сім'ю, мудре наставництво, мужність, благородство, честь, гідність); домашнє вогнище (будинок як житло для організації приватного побуту родини, теплота, гостинність, доброзичливість, охайність, чуйність, захист, взаємодопомога, естетика побуту, плановий розподіл сімейного бюджету, сприятливий мікроклімат, джерело життя і захисту); сімейний лад (узгодженість, шанобливість, співпереживання, злагода, милосердя, колективізм, подружній і сімейний борг, вміння вийти з конфлікту, моральна спільність, сприятливий соціально-психологічний клімат); звичаї, традиції, обряди (релігійні ритуали, сімейні свята, колекціонування, створення вернісажів, фотографії, сімейне дозвілля, спадкоємність педагогічних традицій, дбайливе ставлення до реліквій).

2) природно-географічні основи виховання духовно-моральних цінностей в сім'ї включають природні умови і ресурси (ощадливість, екогуманістичне (духовно-моральне) ставлення до природних багатств, природозбалансовану діяльність (В. В. Ніколіна), екологічний імператив (В. В. Ніколіна), дбайливе ставлення до землі, повітря, світла, тепла); працю (професія, відповідальність, потреба трудитися, завзятість, ініціативність, сімейний бюджет, творче ставлення до життя); здоров'я (сила, витривалість, працездатність, міцність духу).

3) суспільно-державні основи української сім'ї та сімейного виховання включають такі родові поняття, як батьківщина (патріотизм, героїзм, мужність, вірність, законослухняність, доброзвичайність, національна гордість, рідна мова, батьківщина, громадянськість, честь, слава - як видові сімейні духовно-моральні цінності); свобода (волелюбність, духовна самостійність, почуття власної гідності, ідейна переконаність); безкорисливість (економічність, відповідальність, доброта, взаємна самопожертва); правда (безмірна чесність, довірливість, совісність, вірність слову, щирість); рівність (визнання і повага прав іншого, справедливість, товариство); репутація (прагнення до позитивної

думки в суспільстві про себе, підтримання позитивної репутації, високі вимоги до себе, законослухняність); гідність (відчуття власної значущості в громадській справі, вміння визнавати в собі і в інших позитивні якості, інтелігентність); світ (дружелюбність, повагу чужої самобутності, терпимість до чужих думок, поведінки, вміння ладити з іншими, миротворчість), професіоналізм (знання, оволодіння майстерністю, праця, затребуваність в суспільстві, духовно-моральне самовдосконалення і самореалізація).

4) вищі (абсолютні) духовно-моральні цінності сім'ї - любов (духовна прихильність, дбайливість, відповідальність членів сім'ї один за одного, довірливість, моральна підтримка, жалісливість, моральна краса, жертвна батьківська любов, активний інтерес до коханої людини, уловлювання настрою коханої людини); повагу (бачити в людині особистість, повагу його інтересів, прагнень, достоїнств, емоційно-ціннісне ставлення до близьких, свобода, вибір, порядність, повага індивідуальності, безкорисливе ставлення до іншого); цнотливість (скромність, сором'язливість, чистота душі, чесність, порядність, вірність, утримання); істина (вірність, правильне відображення дійсності в думках, почуттях, вчинках, духовна спільність дітей і батьків, рефлексія); культура (матеріальні і духовні цінності, створювані людством в процесі культурно-історичного розвитку, читання, музика, художньо-образотворче мистецтво, театр, музеї, національне і культурне надбання); добро (добррозичливість, добротворення, гуманність, співчуття, чуйність); віра (святині, покаяння, самоаналіз, духовна рефлексія, уникнення внутрішньої лінії) і ін.

У сучасному українському суспільстві відбулася зміна позицій у взаємодії трьох різнорівневих суб'єктів, дослідники справедливо відзначають: суспільства, сім'ї як малої групи і індивіда. Спостерігається феномен перевернутої піраміди: раніше в її основі знаходився індивід, а на вершині - суспільство, то тепер вони ніби місцями помінялися - в основі піраміди знаходиться суспільство, а на вершині - індивід. Середнє становище в цій ієрархії зберегла сім'я, в тому сенсі, що як була, так і є каналом вирішення

протирич між соціумом і індивідом. Акценти змінились в оцінці значущості сім'ї, відбулася переоцінка тих моделей сім'ї, які ми спостерігали, здавалося, зовсім недавно і тих, які в сучасних умовах класифікуються як альтернативні, повернення сім'ї функції накопичення приватної власності і передачі її у спадок [10].

Провівши відповідний аналіз, можна говорити про те, що трансформація сімейних цінностей знаходить своє вираження у наступних процесах:

1. Зростання позашлюбної народжуваності призвели до збільшення числа неповних сімей, високий рівень розлучень.

2. Формується нуклеарна сім'я, слабшають родинні зв'язки, зростає смертність.

3. Знизився життєвий рівень - низький рівень сімейного бюджету, безробіття, погані житлові умови.

4. Знизилася купівельна спроможність сім'ї - недоїдання, погіршення здоров'я (особливо дітей).

5. Надмірна зайнятість і нервові перевантаження батьків ведуть до зниження якості сімейного виховання, до загострення конфліктності - стресів, депресії.

А.М. Рогова в результаті свого дослідження прийшла до висновку, що цінності, властиві інституту сім'ї, як необхідний елемент будь-якої соціальної системи можна поділити на дві групи: базові та специфічні, відповідно до типології, запропонованої автором.

Базові цінності характерні для всіх типів сім'ї. До числа базових сімейних цінностей відносяться як економічні (власність родини, сімейне домогосподарство), так і неекономічні (шлюб, чоловік, діти, батьки, подружжя вірність, секс). Слід зауважити також, що базові сімейні цінності наповнюються різним змістом в процесі трансформації інституту сім'ї.

Цінності, характерні тільки для патріархальної, нуклеарної або типу сім'ї, характерною для постіндустріального суспільства – це специфічні цінності. До них відносяться:

- обов'язкове вінчання в церкві, табу на розлучення, табу на секс до шлюбу табу на переривання вагітності, табу на контрацепцію, табу на народження дітей поза шлюбом - для патріархальної сім'ї;

- зареєстрований шлюб, можливість безшлюбності, можливість розлучення, можливість переривання вагітності і використання контрацепції, дошлюбний секс, позашлюбне народження дітей -для нуклеарні сім'ї;

- різноманіття видів сімейних відносин, незареєстрований шлюб (співжиття), одностатеві шлюби, нотаріально завіреним шлюбний договір (при реєстрації шлюбу), різноманіття і легалізація різних видів сексуальної поведінки- для сім'ї в постіндустріальному суспільстві [34].

Проаналізувавши наукову літературу, ми можемо говорити про те, що дослідники розділяють сімейні цінності за елементами зв'язку всередині сім'ї та виконуваних функцій сім'єю як інститутом. Так, за елементами зв'язку всередині родини Д.В. Медкова виділяє наступні групи сімейних цінностей:

- 1) цінності, пов'язані з батьківством (цінність дітей, що включає в себе цінність багатодітності або малодітності, а також цінність виховання і соціалізації дітей в сім'ї);

- 2)цінності, пов'язані з подружжям (цінність шлюбу, цінність рівноправності подружжя / цінність домінування одного з них, цінності різних статевих ролей в сім'ї, цінність міжособистісних комунікацій між подружжям, відносин взаємопідтримки і взаєморозуміння подружжя);

- 3) цінності, пов'язані з родинними зв'язками (цінність наявності родичів (наприклад, братів і сестер), цінність взаємодії і взаємодопомоги між родичами, цінність розширеної або нуклеарні сім'ї, цінність наявності родичів) [17].

Таким чином, варто зазначити, що структура ієрархічна сімейних цінностей за ступенем їх актуальності, важливості, необхідності в даний період життя сім'ї не є постійною. В залежності від різних стадій життєвого циклу сім'ї, одна і та ж цінність, може займати різне порядкове місце за значимістю. Однак, значні розбіжності в індивідуальних системах цінностей подружжя,

можуть привести до конфліктів численних і різної руйнівної сили для шлюбного союзу. Не співпадіння сімейних цінностей подружжя, часто заважає їм налагодити стійкий уклад сімейного життя.

1.3. Теорії вибору шлюбного партнера. Сумісність рольових очікувань членів подружжя

У роботах Б.Ю. Шапіро, А.Н. Волкової, В.І. Штильбанс, Л.Я. Гозмана, Л.П. Панкової, В.А. Сисенко, М.А. Абалакіної, М.В. Маркової (2007), Л.М. Омельченко (2006), Н.Д. Потапчук (2006) висвітлені окремі аспекти вибору партнера. У вітчизняній та у російській та вітчизняній психології проблема вибору партнера, як і специфіка перед шлюбного періоду, рідко була предметом теоретичних й практичних досліджень. У виборі шлюбного партнера, відповідно до зарубіжних та вітчизняних теорій, як в деякій мірі відображає теорія Мурстейна, діють три фактори: спонукання, гідність і роль. Ці сили діють послідовно на кожній фазі, і їх значення у кожній фазі змінюється. Рівновага досягається тільки у тому випадку, коли «обмін» з погляду партнерів є рівноцінним, наприклад, зовнішньо не привабливий чоловік може освідчитися більш привабливій дівчині, даючи в обмін стійке матеріальне становище. Некрасива дівчина може привабити красивого чоловіка своєю здатністю піклуватися, сексуальною спокусливістю, здатністю захоплюватися ним та бути слухняною. Так, емпіричні дослідження шлюбно-сімейних настанов сучасної молоді допомагають зробити висновок, що цінність сім'ї і сімейного способу життя є для юнаків і дівчат досить актуальною [20].

Створення ряду концепцій, виникло як наслідок бажання пояснити механізм шлюбного вибору. Найбільше поширення й популярність у закордонній соціальній психології одержали теорії комплементарних потреб Р. Уінча (Winchov), «кругова теорія любові» А. Рейса, теорія «стимул- цінність- роль» Б. Мурстейна, інструментальна теорія добору чоловіка й жінки Р. Сентерса, теорія «фільтрів» А. Керкгоффа й К. Девіса. Теорія комплементарних

потреб (взаємодоповнюючих потреб) Р.Уінча полягає у тому, що протилежності притягаються, тобто у виборі партнера кожний індивідуум шукає того, від кого очікує максимум задоволення потреб. Згідно Р. Сентерсу, людину тягне до того, чії потреби схожі з його власними або доповнюють їх.

На двох найважливіших постулатах ґрунтується теорія «стимул-цінність-роль», або «обмін і максимальна вигода» Б. Мурстейна (1976). Перший полягає в тому, що на кожному щаблі розвитку взаємин партнерів міцність стосунків залежить від так званої рівності обміну. Хоча партнери можуть і не усвідомлювати цього, у результаті, встановлюється деякий баланс позитивних і негативних характеристик кожного. Якщо активи, або стимули вступу в шлюб, перевищують пасиви, то приймається рішення про висновок подружнього союзу. Другий постулат полягає в тому, що шлюбний вибір містить у собі серію послідовних стадій, через які повинні пройти молоді люди. Той, хто не відповідає умовам кожної стадії, вибуває з «гри». Першу фазу Б. Мурстейн назвав «стимул». Коли жінка та чоловік зустрічаються вперше, складається початкове враження із приводу зовнішності іншої людини, її розуму, вміння триматися в суспільстві. Коли перше враження було привабливим, то пари переходить до другої фази - порівняння цінностей. Вони обговорюють свої погляди на життя, шлюб, чоловічі й жіночі ролі в сім'ї, на виховання дітей тощо. Якщо підкріплюється подібністю цінностей взаємна привабливість, яка виникла на першій стадії, то взаємини партнерів переходять у третю стадію - рольову. На третій фазі - рольовій - партнери оцінюють сумісність ролей. Вони встановлюють, чи зможуть вони зайняти у подружньому союзі взаємодоповнюючі ролі, що дозволить їм задовольняти свої потреби. Тут оцінюється схожість схильностей та характерів (наприклад, естравертованість або інтравертованість, однакова потреба у статевих контактах тощо), так і протилежність рис (наприклад, прагнення одного піклуватися про іншого, потреба у домінуванні й підпорядкуванні)[20].

Результатом проходження через всі фільтри є вступ у шлюб. А. Рейс у «Круговій теорії любові» пояснює механізм вибору шлюбного партнера через реалізацію чотирьох послідовних, взаємозалежних процесів:

1. Встановлення взаємозв'язку.
2. Саморозкриття.
3. Формування взаємної залежності.

4. Реалізація основних потреб особистості, якими, на думку А. Рейса, є потреби в любові, довірі, стимуляції будь-яких її амбіцій тощо[20].

У. Харлі вважає, що невдачі чоловіків і жінок у формуванні сім'ї обумовлені незнанням потреб один одного, а постійна незадоволеність хоча б однієї з потреб призводить до позашлюбних зв'язків. Він виділив по п'ять основних потреб для чоловіків і дружин, виконання яких подружжя чекає один від одного. У жінок основними потребами є: 1) романтична атмосфера в сім'ї, ніжність, демонстрована чоловіком; 2) потреба в спілкуванні (можливість поговорити з чоловіком про все, що трапилося за день); 3) чесність і відкритість у відносинах з чоловіком; 4) фінансова підтримка батька сімейства; 5) посв'яченість сім'ї (роль батька). У чоловіків це: 1) статеве задоволення; 2) відпочинок; 3) привабливість дружини; 4) ведення домашнього господарства; 5) моральна підтримка дружиною[37].

За Юнгом - шлюб як психологічне відношення має ряд особливостей:

- 1) неминучість створення щасливого шлюбу через перетворення несвідомих мотивів в усвідомлювані ;
- 2) можливість встановлення психологічних відносин в шлюбі тільки в другій половині життя ;
- 3) мета і зміст шлюбу виступають як усвідомлення несвідомих мотивів і впливів;
- 4) погляд на конфліктну атмосферу як неодмінна передумова усвідомлення.

Молодій людині дана можливість неповного розуміння як інших, так і самого себе, пише К. Г. Юнг, тому вона не може бути задовільно обізнана про

мотиви інших людей, в тому числі і про свої власні. У більшості випадків вона діє під впливом несвідомих установок. Несвідомі установки, за Юнгом, мають як особистісну, так і загальну природу.

Інстинктивний вибір є найкращим з точки зору підтримки роду, за Юнгом, але він зазначає, що з психологічної точки зору такий шлюб не завжди буває щасливим, так як між інстинктивною і індивідуально розвиненою особистістю найчастіше є велика різниця [40].

Багатофункціональне, складне утворення, має чітку структуру, тобто сукупність постійних, стабільних зв'язків – сім'я. В.А.Семиченко й В.С.Заслуженюк [27] виділяють наступні найсуттєвіші характеристики структури: 1. Рольова структура. Вивчаючи людську поведінку, психологи виявили, що існує набір ролей, у яких ми виступаємо в родині і в суспільстві. Всі ми буваємо Дорослим і Дитиною, Жертвою і Переслідувачем, Рятівником і Батьком.

2. Влада та її розподіл, співвідношення між формальною (дозволеною нормами сучасного суспільства) владою і неформальним лідером.

3. Комунікації (взаємозв'язки), тобто розподіл інформаційних потоків у родині. В будь-якій сім'ї взаємодія між окремими її членами має різну насиченість, тривалість та якісні особливості.

В різних сферах життєдіяльності ступінь рольової адекватності чоловіка сім'ї не однакова. Відповідність рольових очікувань чоловіка рольовим домаганням дружини спостерігається в професійній і батьківській сферах, в поданні про значимість зовнішньої привабливості. Таким чином, узгоджується з установкою чоловіка, готовність дружини виконувати материнські обов'язки, вести домашнє господарство, стежити за своїм зовнішнім виглядом, мати привабливу, модно одягнену жінку, що виконує обов'язки матері та господині дому. Найменша рольова адекватність чоловіка спостерігається в установках на професійні інтереси і створення «психотерапевтичної» атмосфери в сім'ї. Прагне бути фахівцем своєї справи молода жінка. Та чоловік вважає, що професійна зайнятість дружини можлива лише в незначній мірі. Жінка не хоче

брати на себе функції «психологічного диспетчера» в родині, що не відповідає рольовим очікуванням чоловіка. Показники рольової адекватності дружини демонструють відповідність очікувань дружини і домагань чоловіка в сфері його професійних інтересів, в орієнтації на дотримання вимог сучасної моди. Разом з тим очікування дружини активного рішення чоловіком господарсько - побутових питань, виконання батьківських обов'язків, надання дружині моральної та емоційної підтримки не узгоджуються з рольовими домаганнями чоловіка. Про найважливіші сімейні цінності, для молодих людей характерна певна узгодженість уявлень. Часто, чоловік і дружина демонструють типове для молодого подружжя неузгодженість домагань в очікуванні: дружина орієнтується на реалізацію власних професійних інтересів, очікуючи від чоловіка активного виконання «жіночих» функцій в сім'ї, в той час як чоловік зберігає традиційні уявлення про роль жінки в сімейній взаємодії [13].

На етапі адаптації подружжя виділяють два рівні – психологічний і біологічний. Біологічний рівень – це пристосування організму до умов фізичного середовища, які можуть бути стійкими або змінюватись. Рівень психологічний – зміна не тільки спілкування й діяльності, але й зміна особистості молодих партнерів, нових зв'язків з новим соціальним оточенням, перебудова мотиваційної сфери, формування нового рівня самосвідомості. Процес становлення має на меті вирішення наступних завдань: 1) формування структури сім'ї; 2) формування загальних сімейних цінностей; 3) розподіл функцій (ролей) між чоловіком і дружиною. Науковці -дослідники визначають рольову і міжособистісну адаптацію. Завдяки бажанню партнерів й реалізується можливість пристосуватися один до одного. Узгодженість і зміна уявлень в залежності від взаємних рольових очікувань – це рольова адаптація. Можуть ролі розподілятися традиційно, де чоловік виконує інструментальні функції, а жінка – експресивні. Сукупність психологічної, духовної і сексуальної адаптації - міжособистісна адаптація. Поступовий процес пристосування подружжя один до одного, до сімейного життя, в результаті якого повинен сформуватися стійкий сімейний устрій, розподіл побутових та психологічних ролей,

сформований стиль спілкування та відпрацьовані прийоми вирішення й профілактики конфліктів, визначені взаєностосунки з оточуючим середовищем розглядають шлюбно-сімейну адаптацію [6].

Дуже важливе значення у сімейно-шлюбних стосунках мають ціннісна й психофізіологічна сумісність подружжя. Інші види сумісності або несумісності піддаються динамічним змінам і можуть змінюватись у процесі взаємної адаптації членів сім'ї або в ході психокорекції та психотерапії. Психофізіологічна та ціннісна несумісність не піддається або дуже важко піддається корекції. Несумісність психофізіологічна, і зокрема сексуальна, здатна призвести до розпаду шлюбу. Ціннісна неузгодженість у взаємодії людей, особливо в повсякденних контактах, призводить до майже незворотного руйнування спілкування й подружніх взаємин. Важливо, з одного боку, наскільки різні оцінюючі критерії чоловіка й жінки, та з іншого боку - наскільки індивідуальні критерії відповідають загальновизнаним. Коли ціннісні установки чоловіка й жінки збігаються між собою та із загальноприйнятою системою цінностей, можна говорити про подвійну гармонію; про збіг поглядів тільки одного із подружжя із загальноприйнятою системою цінностей; про відповідність ціннісних критеріїв обох партнерів загальноприйнятим цінностям при одночасній диференціації їх точок зору; про подвійну диференціацію, коли системи цінностей розходяться й інтереси обох не ототожнюються із загальновизнаними критеріями. Коли відсутня будь яка із цих груп передумов сумісності, оптимальна адаптація не відбувається, або вона відбувається повільно і тоді гармонія подружнього союзу порушується [20].

Питання прийняття та вибору того чи іншого рольового зразка не відокремлена від формування взаєностосунків між членами сім'ї. Можна зробити висновок, розгляд функцій сім'ї та подружніх ролей призводять до розуміння того, що взаєностосунки сімейні не можуть складатися зразу, вони змінюються, трансформуються і являються індикатором змін протягом розвитку сім'ї.

Сімейна пара має свої сімейні цінності, ряд рольових установок, вони повинні вирішувати широке коло завдань у шлюбі. А сімейні цінності і сімейні ролі гратимуть в цьому велике значення, і забезпечувати ефективне функціонування сім'ї.

Висновки до 1-го розділу

Соціальна готовність, фізична і фізіологічна зрілість, психологічна готовність, сексуальна готовність, педагогічна готовність, господарська, інструментальна готовність – це основні компоненти готовності молоді до шлюбу, які виділяють дослідники у науковій літературі.

Аналізуючи теоретично наукові джерела, ми з'ясували сутність поняття психологічної готовності молоді до шлюбу, яке у вітчизняній психології трактується: на думку А. О. Денисенко психологічна готовність до шлюбу – це стійкий стан особистості, що характеризує певну систему соціальних установок, поглядів та сімейних цінностей, орієнтованих на позитивні стосунки між подружжям. І. В. Гребенніков виділяє такі фактори психологічної готовності вступу у шлюб як: уявлення про те, навіщо вступають у шлюб, сформованість ідеалу сучасної сім'ї, чого чекають від нього, які сімейні відносини хочуть побудувати, які обов'язки на них накладає подружжя, батьківство. На думку Т. Л. Левицької, від низки суб'єктивних та об'єктивних чинників залежить готовність студентів до сімейного життя і є складним психологічним утворенням. Л. Беляєва виділяє чотири основних підходи визначення готовності до сімейного життя: 1) соціоцентричний, 2) теоцентричний 3) натуроцентричний, 4) антропоцентричний. На думку Е. Еріксона, до сімейного життя готовність людини проявляється саме з того моменту, коли вона усвідомлює, що готова до особливих інтимних почуттів, під якими розуміють об'єднання двох людей без побоювань певної втрати себе. С. Пітелін вважає, що готовність до шлюбу – не тільки стан особистості, але й динамічна і в той же час стійка характеристика майбутнього сім'янина.

Отже, складний цілісний процес, показником результативності якого є готовність молодих людей правильно вибудувати свої взаємини у подружньому житті – це підготовка до сімейного життя.

Відповідно до державних програм, в Україні здійснюється підготовка молоді до сімейного життя і заохочується державою. Так, в 2012 році, у відповідь на актуальну потребу сучасної молоді Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України розроблена Концепція сімейного виховання в системі освіти України «Щаслива родина». Від 15 травня 2013 р. № 341 постановою Кабінету Міністрів України затверджено Державну цільову соціальну програму підтримки сім'ї, одним із пріоритетів якої визначено підготовку молоді до подружнього життя шляхом проведення презентацій, семінарів та навчань.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ ТА СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

2.1. Опис досліджуваної вибірки та етапів проведеного дослідження

Вибірка емпіричного дослідження на тему «Психологічна готовність молоді до шлюбу та сімейного життя» складає 50 осіб: 25 хлопців та 25 дівчат віком від 20 до 23 років. Усі досліджувані слухачі магістратури 1 курсу юридичного факультету ЛьвДУВС.

Емпіричне дослідження проведено у декілька етапів, кожен із яких характеризується певними завданнями:

1. Підготовчий етап: теоретична складова.	Даний етап передбачає проведення детального аналізу теоретичної інформації, стосовно досліджуваної теми, виявлення наукової проблеми, актуальності дослідження та формулювання гіпотези стосовно розв'язання проблеми; сформульовано об'єкт та предмет дослідження; визначено мету та завдання дослідження; розроблено та затверджено програму дослідження.
2. Підготовчий етап: емпірична складова.	На основі ґрунтовного аналізу теоретичних положень та досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, було відібрано та підготовлено дослідницький інструментарій (розроблення анкети, підбір методик та бланків для відповідей; визначена програма за якою відбуватиметься обробка отриманих даних).
3. Етап емпіричного дослідження	Проведено основне дослідження на обраній вибірці (50 осіб) за попередньо обраними методами та методиками. На цьому етапі систематизовано результати дослідження

(збір даних)	після збору фактичного матеріалу за допомогою необхідних методів; отримані дані сформовані у зведену таблицю та введено в програму для роботи з даними SPSS 21.1; ці дані стають основою для подальшого змістовного аналізу та формулюванню наукових висновків, практичних рекомендацій.
4. Етап аналізу та інтерпретації отриманих результатів дослідження	Результати були оформлені у вигляді графіків та таблиць. Відповідно до отриманих результатів дослідження було сформовано рекомендації та комплексна програма тренінгів, які відповідають темі дослідження.
5. Етап формулювання висновків	Написання висновків проведеного дослідження щодо психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя.
6. Етап оформлення наукової роботи.	Відповідно до методичних вказівок написання та захисту магістерської роботи для слухачів магістратури. Магістерська робота була представлена науковому керівникові для надання рекомендацій та змін до роботи.

2.2. Методики дослідження

Для проведення дослідження психологічної готовності молоді до шлюбу та сімейного життя, перевірки поставленої гіпотези, досягнення мети та поставлених завдань було використано комплекс методів для емпіричного дослідження. Їх можна поділити на дві категорії: загальнонаукові, до яких належить теоретичний аналіз наукових і літературних джерел з проблеми дослідження, синтез, порівняння та узагальнення та емпіричні методи, до яких

відносяться опитування (анкетування), тестування, кількісне та якісне опрацювання результатів дослідження. Кількісне опрацювання відбувалось за допомогою методу статистичної обробки даних.

Під час проведення дослідження було використано наступні методики:

1. Власна анкета (Додаток А)
2. Опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОД) О. Волкової, Г. Трапезникової. (Додаток Г)
3. Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда). (Додаток В)
4. Методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської). (Додаток Б)

Нижче подано короткий опис вищенаведених методик та їх шкал.

1. Власна анкета (Додаток А)

Анкета складається з 21 питання, закритого типу, на початку анкети є паспортичка в якій потрібно вказати стать та вік. Анкету спрямовано на з'ясування чи є в досліджуваного кохана людина, чи обговорювалось питання шлюбу, як вони ставляться до створення сім'ї в студентські роки, що для них означає шлюб, як вони вважають у якому віці потрібно одружуватися, хто повинний бути головою в сім'ї та заробляти гроші, ставлення до статевих стосунків до шлюбу, чи потрібна спеціальна підготовка до шлюбу та де вона має проводитися, який основний мотив вступу у шлюб.

2. Опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОД) О. Волкової, Г. Трапезникової. (Додаток Г)

РОД – це методика, що визначає уявлення подружжя: особистісної згуртованості чоловіка і дружини, про значущість у сімейному житті сексуальних стосунків, господарсько-побутової сфери, батьківських обов'язків, професійних інтересів кожного з подружжя, моральної й емоційної підтримки, зовнішньої привабливості партнерів (це показники, що відбивають основні функції сім'ї, утворюють шкалу сімейних цінностей - ШСЦ); про бажаний

розподіл ролей між чоловіком і дружиною при виконанні сімейних функцій (ці показники утворюють шкалу рольових очікувань і домагань - ШРОД).

Інтерпретація шкали сімейних цінностей.

1. Значимість стосунків сексуальних у шлюбі. (7 - 9 балів) високі оцінки означають, що чоловік (дружина) вважає сексуальну гармонію важливою умовою подружнього щастя; істотно залежить ставлення до дружини (чоловіка) від оцінки її (його) як сексуального партнера. (менш як 3 бали) низькі оцінки інтерпретуються як недооцінка сексуальних стосунків у шлюбі,

2. Чоловіка (дружини) установка на особистісну ідентифікацію зі шлюбним партнером: бачення спільності інтересів, потреб, способів проведення дозвілля, ціннісних орієнтацій. (менш як 3 бали) низькі оцінки припускають установку на особисту автономію.

3. Чоловіка (дружини) установка на реалізацію господарсько-побутових функцій сім'ї. "Рольові очікування"(підшкала) характеризує ступінь очікування від партнера активного вирішення побутових питань. Коли високі оцінки за цією підшкалою, тим більше вимог висуває чоловік (дружина) до участі іншого в організації побуту і більше значення мають господарсько-побутові вміння і навички партнера. "Рольові домагання"(підшкала) характеризує установки на власну активну участь у веденні домашнього господарства. Загальна оцінка цієї шкали є оцінкою чоловіком (дружиною) значущості побутової організації сім'ї.

4. Особливості ставлення чоловіка (дружини) до обов'язків батьківських. "Рольові очікування"(підшкала) відбиває окресленість установок дружини (чоловіка) на активну батьківську позицію щодо шлюбного партнера. "Рольові домагання" (підшкала) відбиває особливості орієнтації чоловіка (дружини) на власні обов'язки щодо виховання дітей. Загальна оцінка цієї шкали є показником значущості для чоловіка (дружини) батьківських функцій. Коли оцінка шкали є висока, тим істотніше значення має для чоловіка (дружини) роль батька (матері) і більшою мірою він (вона) вважає батьківство основною цінністю, що концентрує навколо себе життя сім'ї.

5. Чоловіка (дружини) установка на значущість зовнішньої соціальної активності (професійної, суспільний) для стабільності шлюбно-сімейних стосунків. "Рольові очікування" (підшкала) характеризує ступінь орієнтації чоловіка (дружини) на великі професійні інтереси, що у шлюбного партнера мають бути, він має відігравати активну суспільну роль. "Рольові домагання" (підшкала) показує виразність власних професійних потреб дружини (чоловіка). Позасімейні інтереси для чоловіка (дружини), що становлять основні цінності у процесі міжособистісної взаємодії подружжя – характеризує загальна оцінка шкали.

6. Чоловіка (дружини) установка на значущість психотерапевтичної функції шлюбу. "Рольові очікування" (підшкала) характеризує ступінь орієнтації чоловіка (дружини) на те, що шлюбний партнер візьме на себе роль емоційного лідера сім'ї в питаннях корекції психологічного клімату, створення "психотерапевтичної атмосфери", надання моральної й емоційної підтримки. "Рольові домагання" - ілюструє прагнення чоловіка (дружини) бути сімейним "психотерапевтом". Значущість для чоловіка (дружини) взаємної моральної та емоційної підтримки членів сім'ї, орієнтації на шлюб як середовище, що сприяє психологічному розрядженню і стабілізації і показник цього - загальна оцінка шкали.

7. Чоловіка (дружини) установка на важливість зовнішнього вигляду, його відповідність моді, стандартам. "Рольові очікування"(підшкала) характеризує бажання чоловіка (дружини) мати зовні привабливого партнера. "Рольові домагання"- характеризує установку на власну привабливість, бажання красиво та модно одягатися. Показником орієнтації дружини (чоловіка) на сучасні зразки зовнішнього вигляду – є загальна оцінка шкали.

3. Тест-карта оцінки Готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда). (Додаток В)

Тест – карта автора І.Ф. Юнда - ми використали з метою визначити готовність молодих людей до шлюбу. Оцінка готовності до шлюбу націлена як на будівництво міцного шлюбу, так і на удосконалення взаєностосунків між

молодими людьми в період становлення їх шлюбно - сімейного життя. Тестування слід використовувати при формуванні індивідуальних програм вдосконалення молоді сім'ї, та для підготовки молоді до життя в шлюбі.

Вирішальною умовою гармонійного та щасливого шлюбу є підготовленість до сімейного життя. Спрогнозувати дана методика дозволяє сімейне благополуччя у відносинах між подружжям, та оцінити готовність до сімейного життя. Хлопцям і дівчатам потрібно вибрати в кожній з десяти запропонованих ситуацій по одному з трьох варіантів і підрахувати результати в балах за шкалою оцінок для кожного з трьох варіантів поведінки («П» - правильне, «М» - можливе, «Н» - невірне) - щоб визначити готовність до сімейного життя. В методиці виділено 3 шкали: від 60 до 41 свідчить про достатній рівень підготовленості до сімейного життя, 40-21 балів - про задовільний і нижче 21 бали - про недостатній рівень підготовленості.

4. Методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської). (Додаток Б)

Опитувальник складається з 58 цінностей, які потрібно оцінити від -1 до 7.

Визначає 10 різних мотиваційних типів, утворених певними цінностями, кожному з яких відповідає деяка мотиваційна мета. Ці типи задають загальну спрямованість життєдіяльності людини, а також орієнтують її конкретні дії.

1. Гедонізм. Мотиваційна мета – задоволення, чуттєва насолода, насолода життям. Цінності: насолода життям, турбота про себе, охайність, задоволення.

2. Досягнення. Мотиваційна мета – досягнення особистого успіху за допомогою прояву компетентності, отримання соціального схвалення. Цінності: насиченість життя, самоповага, здоров'я, компетентність, репутація, інтелект.

3. Влада. Мотиваційна мета – досягнення соціального статусу, престижу і панування над людьми. Цінності: соціальна влада, багатство, соціальне визнання, влада, впливовість.

4. Саморегуляція (самостійність). Мотиваційна мета – незалежні,

автономні думки і дії, керівництво власними поглядами. Цінності: свідомість існування, мудрість, самостійність, цілеспрямованість, самостійна постановка цілей, відповідальність, успіх.

5. *Стимулювання (повнота життєвих відчуттів)*. Мотиваційна мета – новизна і змагання в житті. Цінності: свобода, творчість, різноманітне життя, широта поглядів, відвага, життєрадісність, допитливість.

6. *Безпека*. Мотиваційна мета – стабільність, безпека і гармонія суспільства, сім'ї та самого індивіда. Цінності: рівність, соціальний порядок, національна безпека, мир на Землі, традиції, безпека сім'ї, соціальна справедливість.

7. *Комформність*. Мотиваційна мета – обмеження дій і спонукань, що заподіюють шкоду іншим і порушують соціальні очікування і норми. Цінності: ввічливість, самодисципліна, помірність, смирення, повага старших, прийняття життя, яким воно є, чесність, слухняність.

8. *Традиція*. Мотиваційна мета – повага і підтримка звичаїв, прийняття і визнання ідей, існуючих в певній культурі, релігії. Цінності: духовність, почуття вдячності, єднання з природою, захист навколишнього середовища, доброзичливість, благочестя, релігійність.

9. *Прихильність (доброзичливість)*. Мотиваційна мета – підтримка і підвищення благополуччя людей, з якими людина перебуває у постійному контакті, підтримує близькі стосунки. Цінності: справжня любов, вірна дружба, естетична насолода, відданість, поблажливість.

10. *Універсалізм (самоорієнтація)*. Мотиваційна мета – розуміння, терпимість і підтримка благополуччя всіх людей, природи та власного «Я». Цінності: згода з самим собою, недоторканність внутрішнього світу.

2.3. Кількісний аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Одним із завдань магістерської роботи було емпірично дослідити психологічну готовність молоді до шлюбу та сімейного життя. В результаті проведеного емпіричного дослідження було отримано результати, які будуть наведені нижче в певному порядку.

За допомогою методики І.Ф. Юнда ми визначали готовність до шлюбу у молоді віком 21-23 років. З 100% опитуваних 10% психологічно цілком готові до сімейного життя, з них 7% хлопців та 3% дівчат. 73% показали середню готовність вступу до сімейного життя, з них 33% хлопці та 40% дівчата. 17% опитуваних не готові до створення сім'ї, з них 7% дівчат та 10% хлопців. Порівняльний аналіз показано на Рис. 2.1.

У власній анкеті ми запитали досліджуваних: чи вважають вони, що готові вступити у шлюб, та отримали такі результати: зі 100% опитуваних 14% – так, я повністю готовий(а) з них 10% хлопці та 4% дівчата, 30% – я сумніваюся з них 13% дівчата та 17% хлопці, 56% – я не готовий(а) з них 33% дівчата та 23% хлопці. Порівняльний аналіз показано на Рис. 2.2.

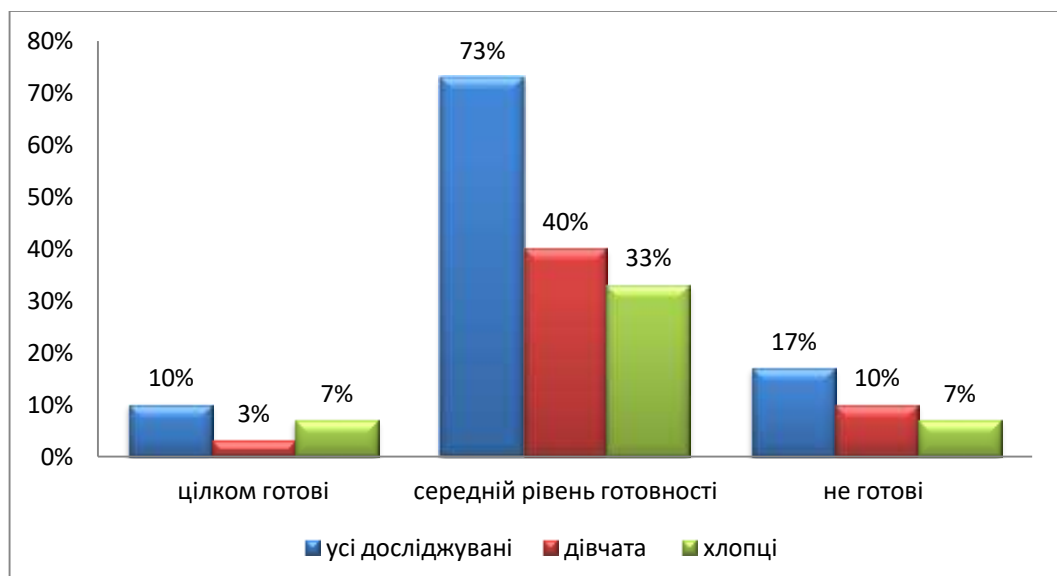

Рис. 2.1. Розподіл результатів за методикою І.Ф. Юнда: психологічна готовність молоді до шлюбу

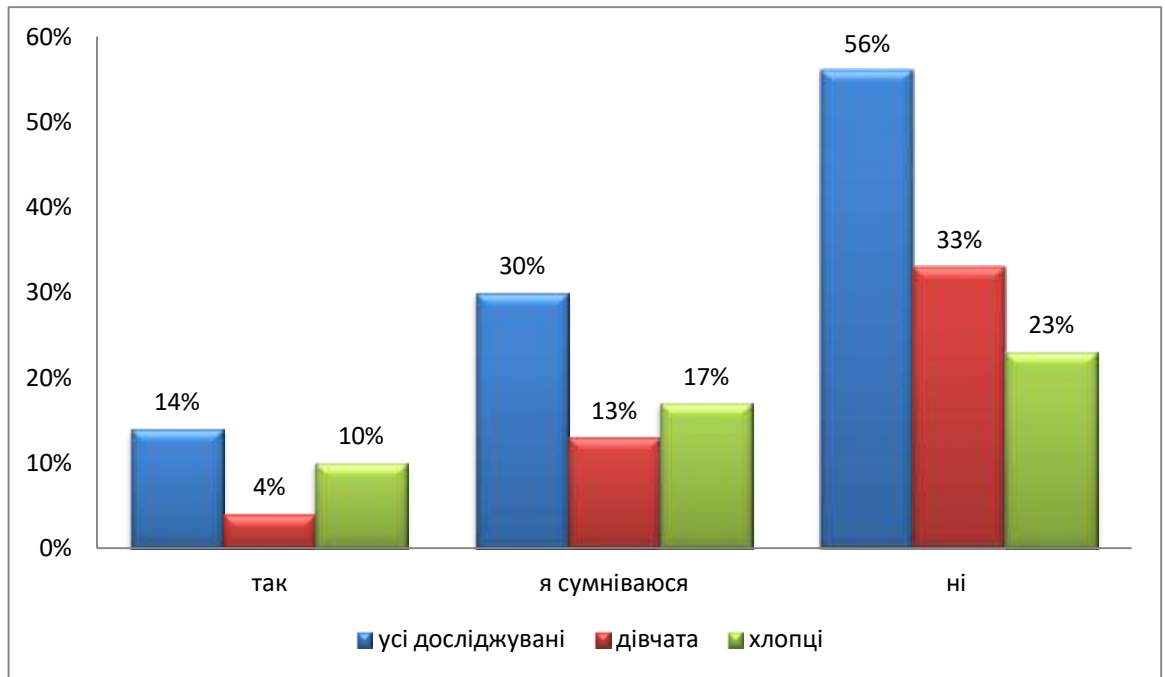

Рис. 2.2. Розподіл результатів: чи готові студенти до вступу у шлюб

Зробивши аналіз результатів цих двох показників ми бачимо, що більшість досліджуваних мають середній рівень готовності до сімейного життя, але натомість більшість з них вважають, що вони не готові до одруження, це може бути спричинено тим, що молодь звертає увагу на соціальний чинники готовності до сімейного життя, а не на психологічний.

Опрацювавши результати анкети ми отримали такі результати:

1. Більшість дівчат та хлопців на питання «Що для вас шлюб?», відповіли: 50% – це велика відповідальність, 27% досліджуваних вважають, що шлюб це початок дорослого життя, 23% опитуваних поки не думали, що для них шлюб. Як ми бачимо з результатів більшість молоді думаю про шлюб в майбутньому та ставляться до того з відповідальністю. (Рис.2.3.)

Рис.2.3. Розподіл думок про шлюб в опитуваних

2. В наступному питанні ми хотіли дізнатися чи молоді люди мають на даний час партнера. Ми визначили, що 60% опитуваних перебувають у стосунках, 40% – ні (Рис 2.4).

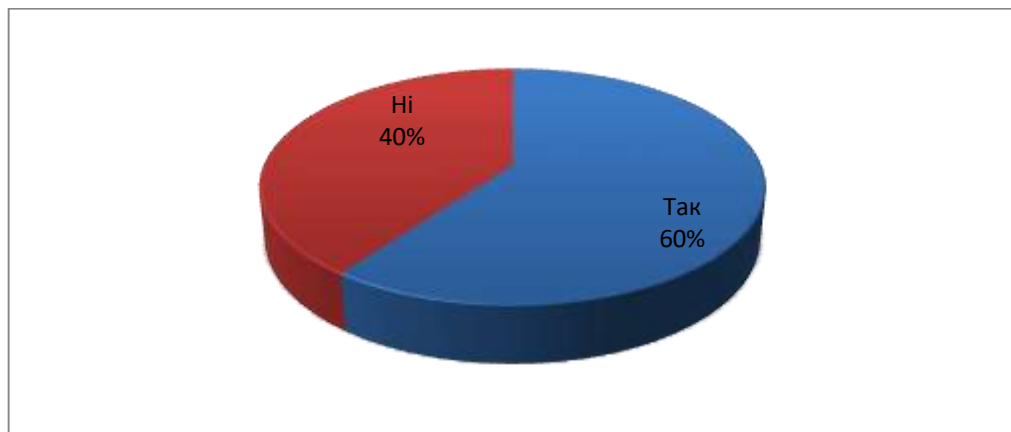

Рис. 2.4. Розподіл результатів: чи мають опитувані партнера

3. Що стосується обговорення шлюбу між партнерами, то ми визначили, що менше половини, а саме 43% обговорюють тему шлюбу але одружуватися ще не думають, інші опитувані, а саме 57% – не обговорюють тему одруження (Рис 2.5).

Рис. 2.5. Розподіл результатів: чи обговорює молодь тему одруження зі своїм партнером

4. У наступному запитанні ми хотіли визначити який найкращий вік для одруження на думку магістрів. Ми визначили, що для 10% це 18-20 років, 40% вважає, що потрібно одружуватися у 21-23 роки, 37% відповіли 24-26 роки, а 13% опитуваних вважає, що 27-30 років. З цих результатів ми бачимо, що опитувані вважають, найкращим віком для одруження від 21 до 23 роки (Рис. 2.6).

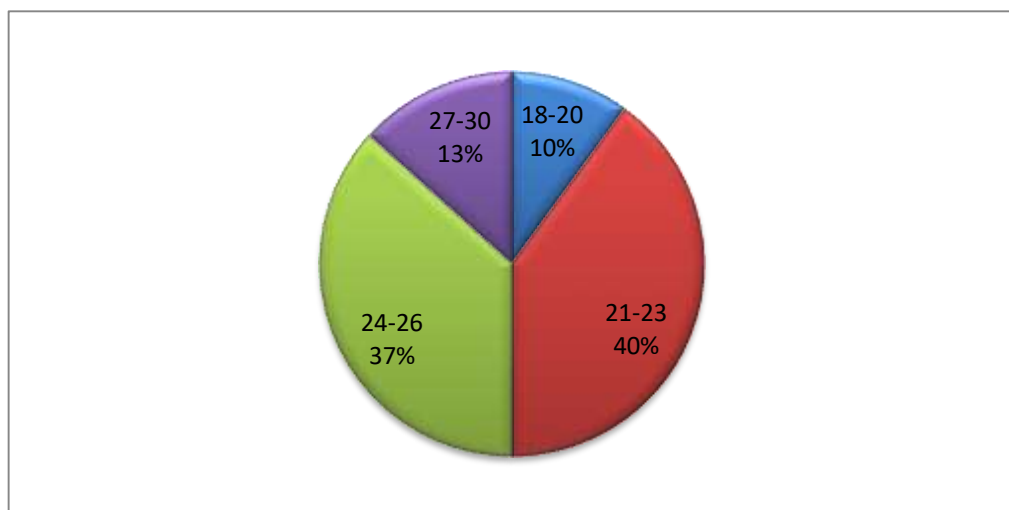

Рис. 2.6. Розподіл результатів: найкращий вік для одруження

5. Що стосується того хто має бути головним в сім'ї, то керуючись стереотипом ніхто не відповів, що головною має бути жінка, більшість: 57% вважає, що в сім'ї не має бути розподілу, 43% – вважають, що це має бути чоловік (Рис. 2.7)

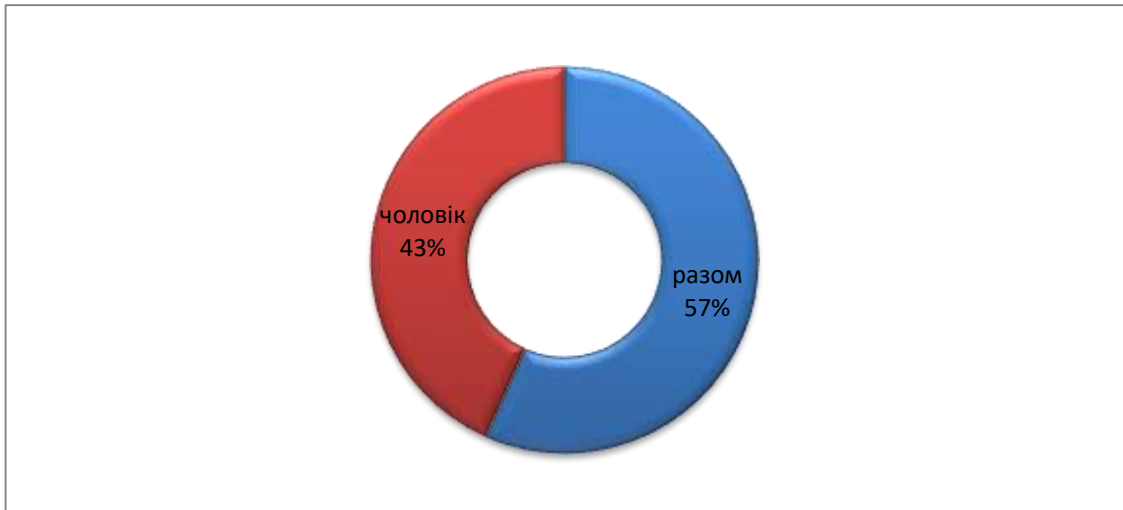

Рис. 2.7. Розподіл результатів: хто повинен бути головним у сім'ї

6. Наступне, що ми хотіли з'ясувати, як опитувані вважають, хто має займатися вихованням дітей. І тут думки магістрів відійшли від стереотипів, що виховання дітей має належати жінці. Згідно з результатами 3% вважають, що вихованням має займатися чоловік, 15% відповіли, що жінка, а 80% вважають, що вихованням дітей належить займатися обом (Рис. 2.8). На наш погляд, така тенденція обумовлена тим, що в шлюбних відносинах молоді люди надають перевагу рівномірному розподілу ролей, і сфера виховання дітей не є виключенням.

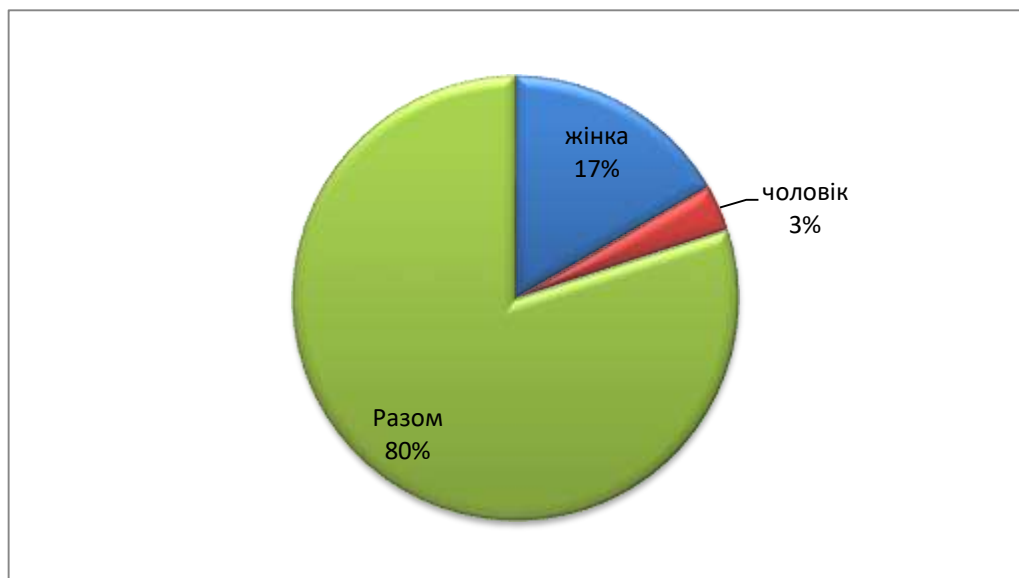

Рис. 2.8. Розподіл результатів: хто повинен займатися вихованням дітей у сім'ї

7. Щодо запитання, як студенти ставляться до дошлюбних сексуальних стосунків, то ми отримали такі результати: 50% позитивно ставляться до інтимних стосунків до одруження і вважають, що у цьому немає нічого поганого, 8% думають, що це є негативне явище, 43% мають нейтральне ставлення до інтимних стосунків до шлюбу (Рис. 2.8).

Рис. 2.8. Розподіл результатів ставлення студентів до дошлюбних сексуальних стосунків

8. У своїй анкеті ми хотіли з'ясувати думку магістрів щодо того чи потрібна спеціальна підготовка молоді до сімейного життя, ми отримали такі результати: так – 73% (з них жінки – 47% , 26% - чоловіки), ні – 27% (з них жінки – 3%, чоловіки –24%). Зробивши аналіз результатів, ми бачимо, що жінки частіше ніж чоловіки вважають, що підготовка до сімейного життя потрібна.

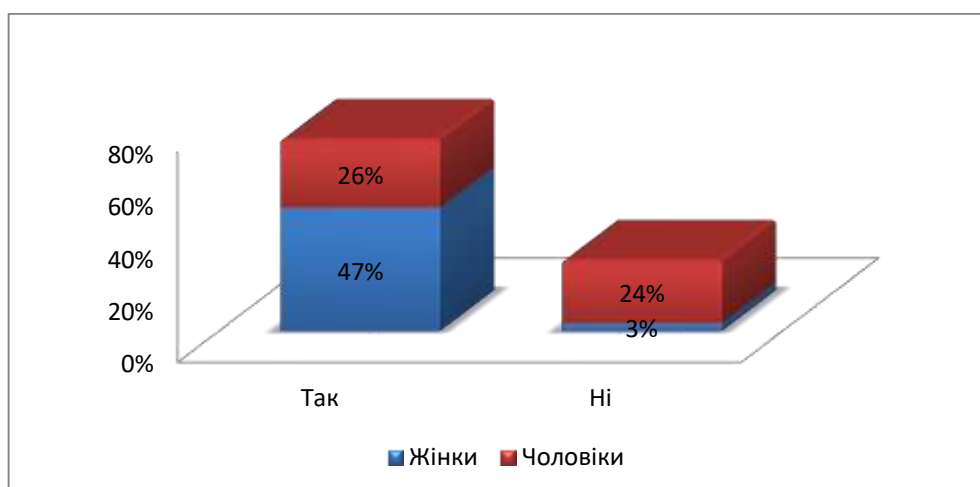

Рис. 2.9. Розподіл результатів думок магістрів чи потрібна підготовка молоді до сімейного життя

9. На запитання: яким чином повинна відбуватися підготовка до подружнього життя? – 30% – спеціальні уроки, заняття в школах, середніх та ВНЗ, 30% – в шлюбно-сімейних консультаціях, 17% – у формі індивідуальних лекцій в РАЦСах, 17% – випуск спеціальної літератури, 6% – транслявання теле-, радіопередач (Рис. 2.10).

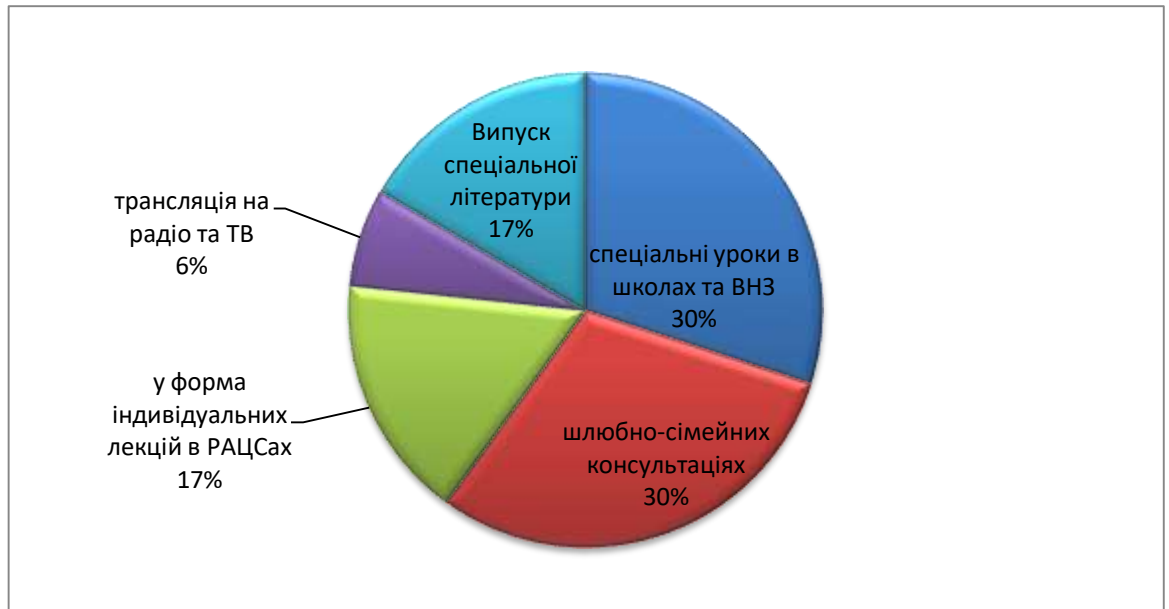

Рис.2.10. Розподіл результатів: яким чином повинна відбуватися підготовка молоді до сімейного життя

10. На запитання: який основний мотив вступу в шлюб на вашу думку? молодь відповіла так: 47% – кохання, 20% – необхідність узаконити стосунки, 10% – уникнення самотності, 23% – спільність інтересів та поглядів (Рис.2.11).

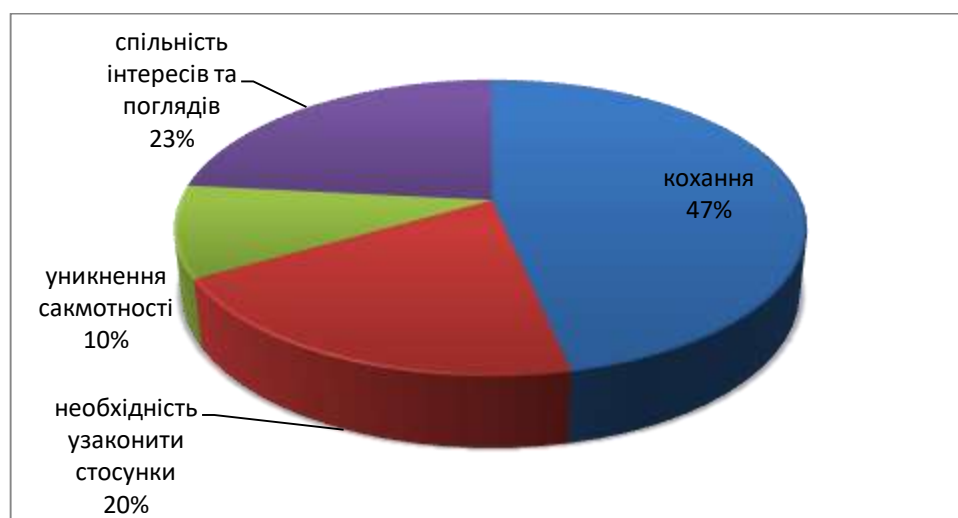

Рис.2.11. Розподіл результатів: який основний мотив вступу у шлюб

11. Щодо цінності шлюбу, то магістри вважають, що це кохання – 44%, можливість виховувати дітей – 13%, відчуття, що комусь потрібний – 13%, матеріальна забезпеченість – 7%, матеріальна та емоційна стабільність – 23% (Рис 2.12.).

Рис. 2.12. Розподіл результатів: яка основна цінність шлюбу

12. Згідно із результатами рольових очікувань у шлюбі ми отримали такі результати: інтимно-сексуальна шкала: 33% – низький рівень, 64% – середній, 3% – високий. Згідно результатів ми бачимо, що серед молоді переважає середній рівень значущості сексуальних взаємин у подружньому житті, студенти вважають сексуальну гармонію важливою умовою подружнього щастя, ставлення до своєї «половинки» не завжди залежить від оцінювання її як сексуального партнера.
13. Особистісна ідентифікація з партнером: 3% – низький рівень, 27% – середні та 70% – високий. Згідно з результатними ми бачимо, що серед молоді переважає високий рівень, це означає, що студенти очікують

спільних інтересів, потреб, ціннісних орієнтацій, способів проведення дозвілля разом із своєю «половинкою».

14. Господарсько-побутова шкала, що вимірює настановлення партнерів на реалізацію господарсько-побутових функцій сім'ї. Згідно з цією шкалою ми отримали такі результати: низький рівень – 17%, середній – 50%, та 33% – високий, це дає нам змогу зробити висновок, що серед молоді переважає середній рівень очікування від партнера активного вирішення побутових питань. Опитуванні не ставлять завищених вимог до участі партнера в організації побуту та значенню господарсько-побутових вмінь та навичок.
15. Батьківсько-виховна шкала, що дає змогу судити про ставлення до батьківських обов'язків. Згідно з нею у нас вийшли такі результати: 3% – низький рівень, 34% – середній та 63% – високий, такі результати дають нам змогу зробити висновки, що у студентів переважає високий рівень вираженої акцентуації особистості на активну батьківську позицію, а це означає, що молодь визначає батьківство за основну цінність, що концентрує навколо себе життя сім'ї.
16. Соціальна активність - шкала, що відображає установку на значущість зовнішньої соціальної активності для стабільності шлюбно-сімейних взаємин. Згідно з цією шкалою у нас вийшли такі результати: 3% – низький рівень, 57% – середній та 40% – високий, ці результати дають змогу зробити висновок, що молодь має орієнтацію на те, що шлюбний партнер повинен мати професійні інтереси або суспільну роль.
17. Емоційно-психотерапевтична шкала, що відображає установку людини на значущість емоційно-психотерапевтичної функції шлюбу: 3% – низький рівень, 44% – середній та 53% – високий, це дає нам змогу зробити висновок, що студенти мають орієнтацію на виконання ними ролі емоційного лідера сім'ї в питаннях корекції психологічного клімату, моральної та емоційної підтримки.

18. Зовнішня привабливість - шкала, що відображає установку чоловіка (дружини) на значущість зовнішнього вигляду: 7% – низький рівень, 56% – середній та 37% – високий, це дає нам змогу зробити висновки, що молодь надає значення зовнішньому вигляду партнера. Усі результати методики «Рольові очікування та домагання у шлюбі» представленні на рис. 2.13.

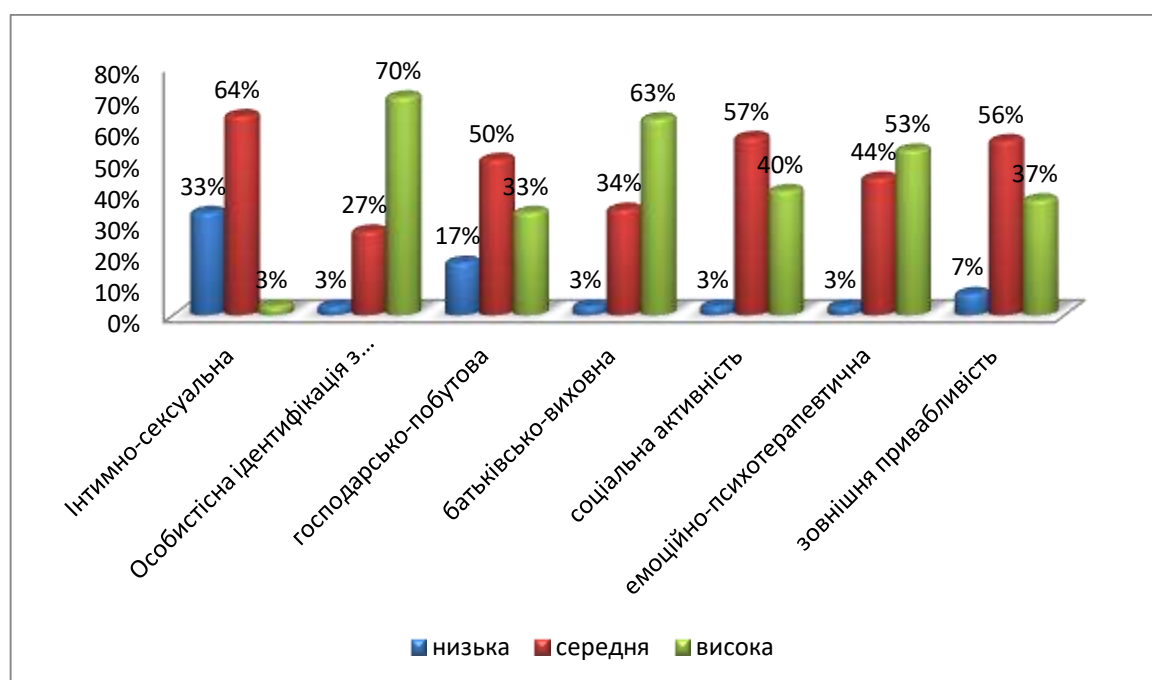

Рис. 2.13. Розподіл студентів згідно результатів за методикою «Рольові очікування та домагання у шлюбі»

Вивчивши наукову літературу та провівши кількісний аналіз та інтерпретацію отриманих результатів дослідження з теми психологічна готовність молоді до шлюбу та сімейного життя було виявлено, що психологічна готовність до шлюбу має зв'язок з індивідуальними цінностями людини. Для того, щоб перевірити цей зв'язок було використано кореляційний аналіз за Пірсоном.

Представлення результатів кореляційного аналізу :

Зміна «Готовність до сімейного життя» має кореляційний зв'язок з:

1. «цінність -саморегуляція» ($R=0,518$; $q \leq 0,003$; $p \leq 0,01$)
2. «цінність-стимулювання» ($R=0,642$; $q \leq 0,000$; $p \leq 0,01$)
3. «цінність -досягнення» ($R=0,493$; $q \leq 0,006$; $p \leq 0,01$)

4. «цінність -влада» ($R=0,387$; $q\leq 0,035$; $p\leq 0,05$)
5. «цінність -безпека» ($R=0,475$; $q\leq 0,008$; $p\leq 0,01$)
6. «цінність -конформність» ($R=0,490$; $q\leq 0,006$; $p\leq 0,01$)
7. «цінність -традиції» ($R=0,558$; $q\leq 0,001$; $p\leq 0,01$)
8. «цінність -прихильність» ($R=0,595$; $q\leq 0,001$; $p\leq 0,01$)
9. «цінність -самоорієнтація» ($R=-0,362$; $q\leq 0,050$; $p\leq 0,05$)

На рис 3.18. ми бачимо, що змінна «готовність до сімейного життя» корелює з змінною «цінність-саморегуляція» зв'язок прямий та значимий на рівні 0.01., «цін-стимулювання» зв'язок прямий та значимий на рівні 0.01., «цін-досягнення» зв'язок прямий та значимий на рівні 0.01., «цін-влада» зв'язок прямий та значимий на рівні 0.05., «цін-безпека» зв'язок прямий та значимий на рівні 0.01., «цін-конформність» зв'язок прямий та значимий на рівні 0.01., «цін-традиції» зв'язок прямий та значимий на рівні 0.01., «цін-прихильність» зв'язок прямий та значимий на рівні 0.01., «цін-самоорієнтація» зв'язок обернений та значимий на рівні 0.05. Ми можемо стверджувати, якщо у студента присутні такі цінності як мудрість, самостійність, цілеспрямованість, відповідальність, відвага, широта поглядів, допитливість, самоповага, репутація, соціальне визнання, традиції, безпека сім'ї, ввічливість, самодисципліна, повага старших, прийняття життя, яким воно є, чесність, слухняність, доброзичливість, благочестя, релігійність, справжня любов, вірна дружба, естетична насолода, відданість, поблажливість, згода з самим собою, то ми можемо зробити висновок, що студент психологічно готовий до сімейного життя.

Таким чином ми можемо зробити висновок, що психологічна готовність молоді до шлюбу та сімейного життя залежить від наявних цінностей які має молода людина. Кореляційний аналіз за Пірсоном дав змогу підтвердити нам, що психологічні чинники готовності до подружнього життя мають зв'язок з цінностями.

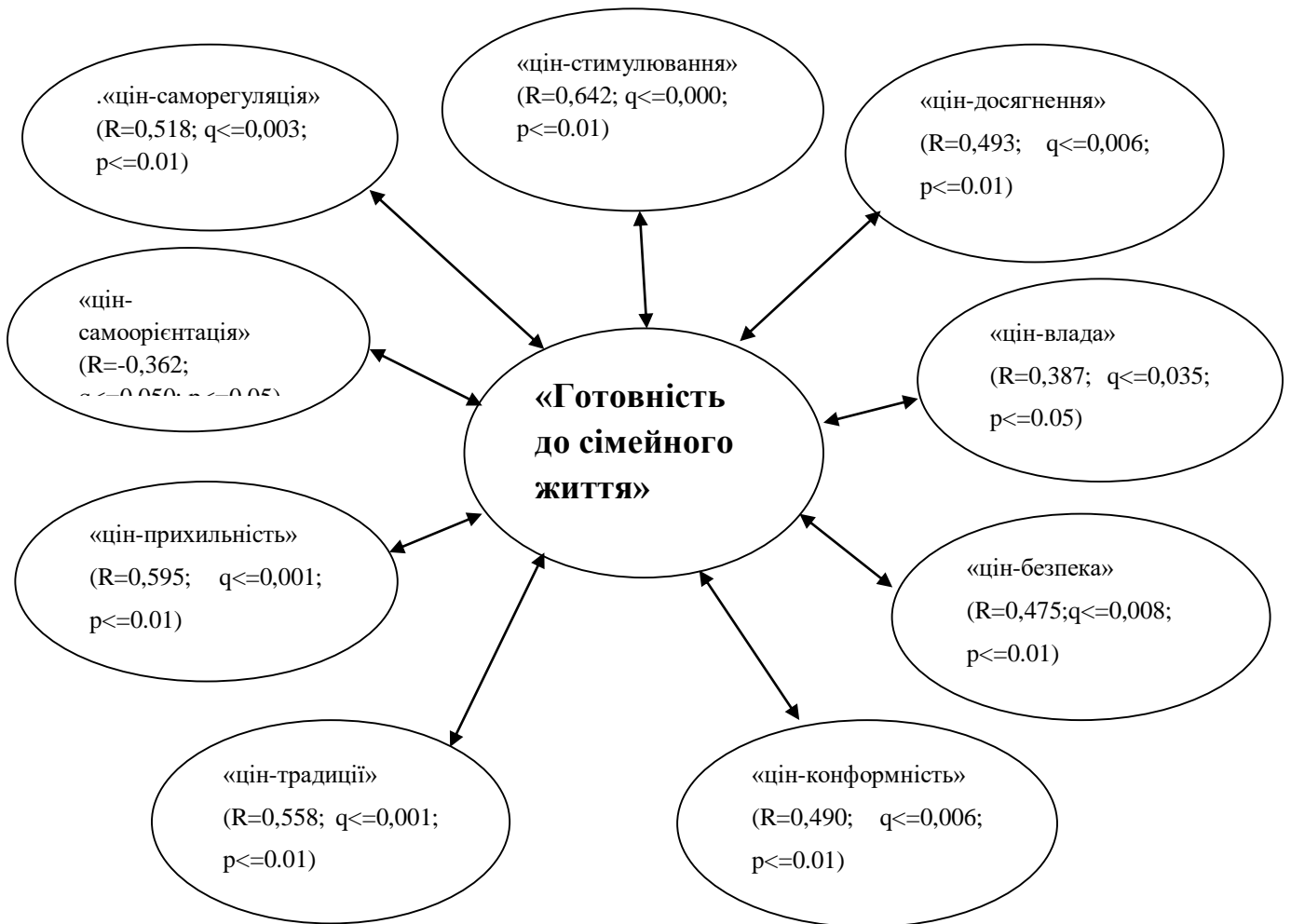

Рис. 2.14. Кореляційна плеяда «Готовність до сімейного життя»

2.4. Психолого-педагогічні аспекти розвитку та формування психологічної готовності молоді до сімейного життя

Ми вважаємо, що подружнє життя потребує відповідної підготовки підростаючого покоління, і повинна включати наступні основні аспекти:

1. Правовий, який орієнтований на ознайомлення з основами законодавства про шлюб та сім'ю; з обов'язками подружжя по відношенню один до одного, до дітей, до суспільства, з важливими положеннями сімейного права.

2. Соціальний, що характеризує політику держави в області шлюбно - сімейних відносин і демографії, та містить дані про призначення сім'ї, сімейні

цінності, суспільну сутність шлюбно-сімейних відносин, соціальні ролі подружжя і батьків.

3. Морально-етичний, що характеризує виховання наступних моральних якостей: відповідальності, вірності, чесності, стриманості, доброти, поступливості; доброзичливого ставлення до представників іншої статі; повагу до матері, батька, старшим і молодшим; почуття обов'язку перед дружиною (чоловіком), сім'єю, дітьми; культури інтимних почуттів.

4. Формує поняття про особистісний розвиток – це психологічний; про психологічні засади шлюбу і сімейного життя, уміння розуміти психологію інших людей; про особливості психології міжособистісних відносин юнацтва; розвиток почуттів, необхідних для подружнього і сімейного життя; володіння навичками спілкування .

5. Фізіолого-гігієнічний, що включає знання фізіологічних особливостей чоловічого та жіночого організмів; питань особистої гігієни; особливостей статевого життя та ін .

6. Той, що включає формування уявлень про роль сім'ї у вихованні дітей – педагогічний. Її педагогічний потенціал, специфіка сімейного виховання, виховні функції батька і матері, шляхи підвищення педагогічної культури батьків.

7. Володіння знаннями про бюджет сім'ї, культуру побуту, вміннями вести домашнє господарство, тощо - господарсько-економічний.

Найважливішим засобом попередження ранніх розлучень молодих сімей є психологічна підготовка молоді до шлюбу та сімейного життя. Так, ефективними методами профілактики та попередження розлучень молоді є проведення: лекцій у ВНЗ, тренінгів, індивідуального психологічного консультування пар перед одруженням, просвітницька робота.

Важливо, що розвиток психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї потрібно формувати як психологічно обґрунтований процес, в ході якого слід мобілізувати її особистісні ресурси, як суб'єктів адекватного вибору шлюбного партнера та створення стабільної сім'ї. Як результат цього

процесу, має бути оволодіння студентами знаннями, вміннями та навичками, що необхідні для підбору партнера шлюбного та організації сімейного життя.

Враховуючи дослідження науковців (З. Кісарчук, О. Єрмусевич, Н. Чепелева та ін.), ми зробили висновок, що найбільш ефективними формами підготовки студентів ВНЗ до створення сім'ї можуть бути: організація роботи інформаційно-консультативних служб з питань сімейно-шлюбної взаємодії, планування сім'ї створення та робота клубів молоді сім'ї; проведення зустрічей зі фахівцями, які займаються проблемами створення та життєдіяльності молоді сім'ї; розповсюдження інформаційних матеріалів та буклетів з питань підбору шлюбних партнерів та сімейного життя; організація заходів, присвячених святкуванню Міжнародного дня сім'ї, Дня матері та інших свят. Також традиційні й інноваційні колективні, групові і індивідуальні форми взаємодії: Інтернет-збори, створення сімейних сайтів, презентація сімейної ради, консультаційні центри, повчальні семінари, альбомна технологія, сімейний вернісаж, сімейний архів, сімейний музей тощо.

Складний процес - розвиток психологічної готовності студентської молоді вищого навчального закладу до створення сім'ї, результативність якого, значною мірою, залежить від його організації та від членів, яким належить активна роль у цьому. Припускаємо, що суб'єктами розвитку психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї є: викладачі, куратори груп, адміністрація ВНЗ, психологи і, власне, самі студенти. Відповідні обов'язки їхні та посади, можуть цьому сприяти. Та, цей процес результативним буде лише за умови позиції активної відповідних посадових осіб щодо реалізації завдань з розвитку психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї.

Ми отримали можливість описати основні завдання, виявивши суб'єктів розвитку психологічної готовності студентської молоді до створення сім'ї, які належить їм виконувати в процесі підготовки студентів до сімейного життя.

Важливим є те, що зміст цих завдань обумовлюється не тільки головною метою підготовки студентів, а й готовністю самих суб'єктів до такої діяльності,

а також, їхніми бажаннями та можливостями у цій сфері. Перше, важливо, щоб вони усвідомлювали свою роль і місце в цьому процесі. Друге, щоб вони мали бажання цим займатися. Третє, щоб вони мали знання необхідні, які б їм допомагали правильно організувати роботу з підготовки студентів до створення сім'ї. З'являється гостра потреба у проведенні психологами занять з адміністрацією ВНЗ та викладачами, про узгодження з ними завдань щодо підготовки студентів до створення сім'ї.

Висновки до 2-го розділу

Отже, сім'ю як соціальну групу важко охарактеризувати та зрозуміти, беручи до уваги лише знання про окремо взятих її членів. Сім'я це відкрита система, яка постійно розвивається, має свої особливості, значні адаптивні можливості. Зміни в одному з елементів системи, позначаються на всій сім'ї. Дисгармонія одного з членів родини є відображенням системних порушень сім'ї.

Готовність молоді до створення сім'ї - це тривалий процес молоді людини оволодіння вміннями та навичками, знаннями, які є важливими та необхідними для підбору шлюбного партнера та організації сімейного життя. Завданнями цього шляху є: виформовування потреби у створенні повноцінної, гармонійної, стабільної сім'ї, наближення цих потреб до певного морального рівня; збільшення розуміння про особливості сімейно-шлюбної взаємодії, планування та ведення сімейного господарства, народження та виховання дітей; розуміння певних проблем і труднощів сімейного життя та способів їх подолання; збільшення розуміння відповідальності молоді за сімейне життя; виформовування комплексу почуттів та особливостей характеру, необхідних для щасливого, гармонійного сімейного життя.

Важливо запропонувати молодим людям відповідне навчання, тренінг, вправи на самопізнання, саморозуміння. Пізнаючи себе, молода людина отримує більше розуміння та прийняття партнера, проблемних питань, з якими

ще потрібно попрацювати, готовності чи неготовності своєї до створення сім'ї, та бачення свого майбутнього.

З 100% опитуваних 10% психологічно цілком готові до сімейного життя, з них 7% хлопців та 3% дівчат. 73% показали середню готовність вступу до сімейного життя, з них 33% хлопці та 40% дівчата. 17% опитуваних не готові до створення сім'ї, з них 7% дівчат та 10% хлопців.

Більшість дівчат та хлопців на питання «Що для вас шлюб?», відповіли: 50% – це велика відповідальність, 27% досліджуваних вважають, що шлюб це початок дорослого життя, 23% опитуваних поки не думали, що для них шлюб.

Ми визначили, що 60% опитуваних перебувають у стосунках, 40% – ні.

Що стосується обговорення шлюбу між партнерами, то ми визначили, що менше половини, а саме 43% обговорюють тему шлюбу але одружуватися ще не думають, інші опитувані, а саме 57% – не обговорюють тему одруження.

Що стосується того хто має бути головним в сім'ї, то керуючись стереотипом ніхто не відповів, що головною має бути жінка, більшість: 57% вважає, що в сім'ї не має бути розподілу, 43% – вважають, що це має бути чоловік.

Згідно з результатами 3% вважають, що вихованням дітей має займатися чоловік, 15% відповіли, що жінка, а 80% вважають, що вихованням дітей належить займатися обом.

50% позитивно ставляться до інтимних стосунків до одруження і вважають, що у цьому немає нічого поганого, 8% думають, що це є негативне явище, 43% мають нейтральне ставлення до інтимних стосунків до шлюбу.

Щодо спеціальної підготовки молоді до сімейного життя, ми отримали такі результати: так – 73% (з них жінки – 47% , 26% - чоловіки), ні – 27% (з них жінки – 3%, чоловіки –24%).

Основний мотив вступу в шлюб: 47% – кохання, 23% – спільність інтересів та поглядів, 20% – необхідність узаконити стосунки, 10% – уникнення самотності.

Щодо цінності шлюбу: кохання – 44%, матеріальна та емоційна стабільність – 23%, можливість виховувати дітей – 13%, відчуття, що комусь потрібний 13%, матеріальна забезпеченість – 7%.

ВИСНОВКИ

Сьогодні, як ніколи, зважаючи на економічні, політичні, суспільні проблеми у державі, відбувається переоцінка цінностей, зростає інтерес до проблем створення та функціонування сім'ї. Однією з найважливіших сторін сучасної перебудови сімейно – шлюбних відносин є трансформація ролевих відносин в сім'ї. У даний час шлюбно-сімейні норми, ролеві відносини є не до кінця визначені, і перед сучасною сім'єю постає ряд соціально-психологічних проблем. Найважливішими з них є проблеми «вибору» кожної сім'єю способу ролевої взаємодії і формування відносин членів сім'ї до різних аспектів ролевої поведінки в сім'ї.

Молодої людини система цінностей, в цілому, і сім'ї, зокрема, є основою, на якій надбудовується її ставлення до світу. Сімейні цінності обумовлюються унікальністю і соціальним значенням сім'ї. Та зміни, що відбулися в українському суспільстві протягом останніх десятиліть, деструктивно вплинули на економічну стабільність сім'ї та її духовну цілісність. Знижується соціальна значимість материнства і батьківства, відбувається девальвація сімейних цінностей, батьківська сім'я не є прикладом для наслідування для молоді людини.

Структура сімейних цінностей за актуальністю, ступенем їх важливості, необхідності в даний період життя сім'ї не є постійною. На різних стадіях життєвого циклу сім'ї, одна і та ж цінність може займати різне порядкове місце за значимістю. Та, дуже суттєві розбіжності в індивідуальних системах подружніх цінностей, можуть бути причиною численних конфліктів і різної руйнівної сили для шлюбу. Значні розбіжності сімейних цінностей у подружжі заважає їм налагодити стійкий уклад сімейного життя.

Ми вважаємо, що подружнє життя потребує відповідної підготовки підростаючого покоління, і повинна включати наступні основні аспекти: соціальний, морально-етичний, правовий, психологічний, фізіолого-гігієнічний, педагогічний, господарсько-економічний.

Для досягнення поставленої мети і підтвердження гіпотез було обрано ряд методик, а саме: власна анкета; методика «Діагностика індивідуальних цінностей» Ш. Шварца (адаптація О. Тихомандрицької, Е. Дубовської); тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда); опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» О. Волкової, Г. Трапезникової.

У результаті описового аналізу виявлено, що :

- З 100% опитуваних 10% психологічно цілком готові до сімейного життя, з них 7% хлопців та 3% дівчат. 73% показали середню готовність вступу до сімейного життя, з них 33% хлопці та 40% дівчата. 17% опитуваних не готові до створення сім'ї, з них 7% дівчат та 10% хлопців.
- Більшість дівчат та хлопців на питання «Що для вас шлюб?», відповіли: 50% – це велика відповідальність, 27% досліджуваних вважають, що шлюб це початок дорослого життя, 23% опитуваних поки не думали, що для них шлюб.
- Ми визначили, що 60% опитуваних перебувають у стосунках, 40% – ні.
- Що стосується обговорення шлюбу між партнерами, то ми визначили, що менше половини, а саме 43% обговорюють тему шлюбу але одружуватися ще не думають, інші опитувані, а саме 57% – не обговорюють тему одруження.
- Ми визначили, найкращий вік для одруження, для 10% це 18-20 років, 40% вважає, що потрібно одружуватися у 21-23 роки, 37% відповіли 24-26 роки, а 13% опитуваних вважає, що 27-30 років. З цих результатів ми бачимо, що опитувані вважають, найкращим віком для одруження від 21 до 23 роки.
- Що стосується того хто має бути головним в сім'ї, то керуючись стереотипом ніхто не відповів, що головною має бути жінка, більшість: 57%

вважає, що в сім'ї не має бути розподілу, 43% – вважають, що це має бути чоловік.

- Згідно з результатів 3% вважають, що вихованням дітей має займатися чоловік, 15% відповіли, що жінка, а 80% вважають, що вихованням дітей належить займатися обом.
- 50% позитивно ставляться до інтимних стосунків до одруження і вважають, що у цьому немає нічого поганого, 8% думають, що це є негативне явище, 43% мають нейтральне ставлення до інтимних стосунків до шлюбу.
- Щодо спеціальної підготовки молоді до сімейного життя, ми отримали такі результати: так – 73% (з них жінки – 47% , 26% - чоловіки), ні – 27% (з них жінки – 3%, чоловіки –24%).
- Основний мотив вступу в шлюб: 47% – кохання, 23% – спільність інтересів та поглядів, 20% – необхідність узаконити стосунки, 10% – уникнення самотності.
- Щодо цінності шлюбу: кохання – 44%, матеріальна та емоційна стабільність – 23%, можливість виховувати дітей – 13%, відчуття, що комусь потрібний 13%, матеріальна забезпеченість – 7%.

У результаті кореляційного аналізу виявлено, що : «Готовність до сімейного життя» має кореляційний зв'язок з: «цінність -саморегуляція», «цінність-стимулювання», «цінність-досягнення», «цінність -влада» «цінність -безпека», «цінність -конформність», «цінність -традиції», «цінність – прихильність», «цінність -самоорієнтація». При достатньому рівні молоді до незалежності, автономності думки і дії, керівництва власними поглядами, самостійності, цілеспрямованості, самостійній постановці цілей, відповідальності - з'являється готовність молоді до сімейного життя.

Нами розроблений тренінг, спрямований на формування відповідної підготовки підростаючого покоління до шлюбу та сімейного життя, і повинен включати наступні основні аспекти: соціальний, морально-етичний,

правовий, психологічний, фізіолого-гігієнічний, педагогічний, господарсько-економічний.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у поглибленому вивченні процесу творення особистісної готовності до створення сім'ї, зокрема особливості рольових установок та ціннісних орієнтацій у подружньому житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акутіна С.П. К проблеме классификации семейных духовно-нравственных ценностей // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2009. – № 94. – С. 9–15.
2. Алешина Ю. Е, Борисов И. Ю. Ролевая дифференциация как комплексный показатель межличностных отношений супругов // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. – 1989. – № 3. – С. 44–52.
3. Андреева Т. В. Семейная психология: Учеб. пособие. — СПб.: Речь, 2004. — 244 с.
4. Андреева Т. В., Пипченко Т. Ю. Потребности женщин и мужчин в брачно-семейных отношениях и отношение к супружеской верности // Ананьевские чтения-2000: Тезисы научно-практической конференции. СПб., 2000.
5. Артемьева Л. И. Гендерные стереотипы (на примере гражданских браков) // Сборник статей по материалам лучших дипломных работ выпускников факультета психологии СПбГУ 2006 года. СПб., 2007.
6. Балл Г.А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности//Вопросы психологии. 1989 № 1 с.98)].
7. Виндельбанд В. Прелюдии. – СПб. : Образование, 1993. – 687 с.
8. Голод С.И. Современная семья: плюрализм моделей // Социологический журнал. – 1996. – № 3/4. – С. 99 – 112.
9. Гребенников И. В. Основы семейной жизни. – М.: КСП, 2007.
10. Григорьева Н.С. Проект: «Семейные стратегии современной российской студенческой молодежи». Программа развития ООН [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.undp.ru/index.phtml?iso=RU&lid=2&cmd=news&id=523>

11. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. – М. : Наука, 1991. – 352 с.
12. Дьюи Дж. Реконструкция в философии. Проблемы человека. – М.: Республика, 2003. – 384 с.
13. Ильин Е. П. Психология взрослости. Питер. - 2012.
14. Ильиных С.А. Семейные ценности молодежи: традиции и трансформации // Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология. Выпуск № 4-вып. 1 (20) / 2012.
15. Каган В.Е. Вихователю про сексології . М. , 1991. С. 47 .
16. Лидерс А. Г. Семья как психологическая система. Очерки психологии семьи. – Москва – Обнинск: «ИГ – СОЦИН», 2004.
17. Медкова Д. В. Семейные ценности как объект социологического анализа. – Ломоносовские чтения. – 2003. – Том № 2. [Электронный ресурс]. – URL:<http://lib.socio.msu.ru/l/library>.
18. Нестеренко А.И. Динамика семейных ценностей: социологический аспект: Автореф. дис. ... канд. соц. наук. – М., 2006.
19. Підлипна Л.В. Терапія мистецтвом. Навчальний посібник. - Івано-Франківськ: ОППО, 2009.
20. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 270 с.
21. Постникова М. И. Психология отношений между поколениями: теоретико-методологический аспект. Архангельск, 2010.
22. Почебут Л. Г., Чикер В. А. Организационная социальная психология. СПб., 2000.
23. Проказина Н.В. «Социологическая культура». К вопросу о содержании и интерпретации понятия // Социологические исследования. – 2011. – № 3. – С. 103
24. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. И.

- Артамонова, Е. В. Екжанова, Е. В. Зырянова и др.; Под ред. Е. Г. Силяевой. - М.: Издательский центр «Академия», 2002. -192 с.
25. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. – М. : Республика, 1998. – 413 с.
26. Романова Е. В., Березина О. Б. Семейно-брачные установки и ценности у пар с различным семейным статусом // Ананьевские чтения-2010: Материалы научной конференции. СПб., 2010.
27. В.А.Семиченко й В.С.Заслуженюк «Психологія та педагогіка сімейного спілкування», 1998 р.-11с.
28. Сатир В. Психотерапия семьи. – СПб., 2000.
29. Статья «Семейные ценности» // Глоссарий терминов / Олифиревич Н. И., Зинкевич-Куземкина Т.А., Велента Т.Ф. Психология семейных кризисов, 2006.
30. Терапия супружеских пар / Перев. с англ. Н. Рассказовой, А. Багрянцевой. - М.: Изд-во Института психотерапии, 2004. - 528 с.
31. Терра Т. К. Самоотношение и удовлетворенность жизнью у мужчин в период взрослости: Автореф. дис.... канд. наук. СПб., 2010.
32. Токарева Ю. А. Отцовство: психологический анализ. Екатеринбург, 2010.
33. Тугаринов В.П. Избранные философские труды. – Л.,1998. – С. 271.
34. Шнейдер Л.Б. Основы семейной психологии: Учебное пособие. – М.: Изд. Московского психолого-социологического института. - Воронеж: Изд. НПО «МОДЭК», 2003. – 928 с.
35. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. 2-е изд.—М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2006.— 768 с.
36. Штылева И. В. Сценарий родительства в сценарии жизни подростков // Психология XXI века: Материалы научно-практической конференции СПб., 2008.
37. Харли У. Законы семейной жизни. М., 1992.

38. Яворская А. А., Дмитриева М. В. Ценности личности супругов в различных типах семейных систем. [Электронный ресурс]. – URL: http://psf.grsu.by/Kafedry/02/copy_of_students.
39. Яворская А.А., Дмитриева М.В. Ценности личности супругов в различных типах семейных систем. [Электронный ресурс]. – URL: http://psf.grsu.by/Kafedry/02/copy_of_students.
40. Юнг К. Г. Стадии жизни // Психология зрелости. Самара, 2003.
41. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. – СПб., 2000.
42. Basow S.A. Gender Stereotypes : Traditions and Alternatives . Monterey , 1999. P. 3 .
43. Lenz A. Die Methode des Networking in der Trennungs und Scheidungsberatung // Jahrbuch fuer Erziehungsberatung. – Band 2. – Weinheim, 1996.
44. Minuchin, S., Rosman, B. L., and Baker, L. Psychosomatic Families. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2004.
45. N. S. Jakobson and A. Christensen, Integrative Behavioral Couples Therapy (New York: Norton, 1996).
46. Weakland, J. “Family Therapy as a Research Arena.” Family Process, 2006.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

1. Вік
2. Стать а) жіноча, б) чоловіка
3. Що на вашу думку шлюб? А) визнаю, коли одружуся, Б) тільки в шлюбі можна бути щасливому насправді, в) шлюб це схоже на в'язницю
4. Чи є у вас хлопець (дівчина)? А) так, Б) ні.
5. Якщо у вас є кохана людина чи обговорювали ви між собою тему шлюбу? А)так, думаємо скоро одружитися, б)так, але одружуватися не поспішаємо, в) ні
6. Як ви ставитися до створення сім'ї в студентські роки? А) позитивно б)негативно
7. Як ви гадаєте, в якому віці потрібно одружуватися? _____
8. Хто, на вашу думку, має бути головним в сім'ї? а)чоловік, б) жінка, в)разом
9. Чи плануєте ви мати дітей у майбутньому? А) так, б) Ні, В) важко сказати
- 10.Хто має займатись вихованням дітей? а)чоловік, б) жінка, в)разом
- 11.Чи плануєте ви одружуватися? А) так, але спочатку довчуся, б)не впевнений/не впевнена, в) ні
12. Ваше відношення щодо дошлюбних сексуальних відносин? А)позитивне, б) негативне, в) нейтральне.
- 13.Чи є допустимі інтимні стосунки до весілля? А) так, Б) ні.
- 14.На вашу думку, дошлюбний сексуальний досвід впливає на подружнє життя? А)так, Б) ні.
15. Чи є для вас взірцем сімейне життя ваших батьків? А)так. Б)ні.
- 16.На вашу думку, потрібна спеціальна підготовка молоді до сімейного життя? А) так, б) ні.

17. Де має відбуватися підготовка до подружнього життя? А) спеціальні уроки, заняття в школах, середніх та вищих навчальних закладах; Б) у шлюбно-сімейних консультаціях; В) у формі індивідуальних лекцій ЗАГСах, Г) випуск спеціальної літератури; Д) транслявання теле-, радіопередач; Е)в поліклініках.
18. На вашу думку Ви готові вступи в шлюб: А) Так, повністю; Б) Я сумніваюсь, але вважаю що все буде гаразд; В) Зараз ще ні.
19. Який основний мотив вступу у шлюб на вашу думку? А) кохання; б)необхідність узаконити стосунки; в)уникнення самотності; г)народження дітей; д)Спільність інтересів і поглядів, е)Самотність , є)Комфорт, розрахунок , ж)Матеріальна забезпеченість майбутнього партнера з)Вік
20. У чому основна цінність шлюбу ?а)наявність кохання; б)статеве життя; в)можливість виховувати дітей; г)відчуття, що комусь потрібний; д)матеріальна забезпеченість; е) матеріальна й емоційна стабільність.
21. Що на Вашу думку, найбільше відображає сутність кохання? А)почуття на все життя; Б)турбота і терпелівість; в)повна віддача себе і прийняття іншого; г) необхідна для продовження роду; д)обмін «я – тобі, ти – мені е) звичайна емоція;

Додаток Б

МЕТОДИКА «ДІАГНОСТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ» Ш.

ШВАРЦА (адаптація О. Тихоманрицької, Е. Дубовської)

Визначає 10 різних мотиваційних типів, утворених певними цінностями, кожному з яких відповідає деяка мотиваційна мета. Ці типи задають загальну спрямованість життєдіяльності людини, а також орієнтують її конкретні дії.

Інструкція. Оцініть, наскільки важлива кожна із запропонованих цінностей для Вас особисто. Для оцінки використовуйте таку шкалу:

7 - винятково важлива цінність як керівний принцип Вашого життя (зазвичай таких цінностей буває одна-дві);

6 - дуже важлива;

5 - досить важлива;

4 - важлива;

3 - не дуже важлива;

2 - мало важлива;

1 - не важлива;

0 - абсолютно байдужа;

-1 - це протилежно принципам, яких Ви дотримуєтесь.

№	Список цінностей	Бали									
		-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
1.	Рівність (однакові можливості для всіх)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
2.	Згода з самим собою (мир всередині себе)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
3.	Соціальна влада (панування над іншими людьми)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
4.	Насолода (задоволення всіх бажань)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
5.	Свобода (свобода дій і думок)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	
6.	Духовність (домінування духовної, а не матеріальної сторони життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7	

7.	Турбота про себе (відчуття, що іншим є до тебе справа)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
8.	Соціальний порядок (стабільність суспільства)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
9.	Насиченість життя (цікаве, наповнене життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
10.	Осмисленість існування (наявність мети в житті)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
11.	Ввічливість (ввічливість, вихованість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
12.	Багатство (власність, майно, гроші)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
13.	Національна безпека (захищеність держави від ворогів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
14.	Самоповага (віра у власну значимість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
15.	Почуття подяки (прагнення віддавати борги)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
16.	Творчість (унікальність, уява, віра в свої творчі здібності)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
17.	Мир на Землі (свобода від воєн і конфліктів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
18.	Традиції (збереження звичаїв)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
19.	Велика справжня любов (глибока емоційна й духовна близькість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
20.	Самодисципліна (стриманість, боротьба з спокусами)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
21.	Недоторканність внутрішнього світу (право на таємницю особистого життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
22.	Безпека сім'ї (безпека тих, кого ми любимо)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
23.	Соціальне визнання (повага, схвалення)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

	іншими)									
24.	Єднання з природою (включення в природу, відповідність природі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
25.	Різноманітне життя (постійні зміни, життя, насичене подіями)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
26.	Мудрість (зріле, глибоке розуміння життя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
27.	Влада (право керувати, командувати людьми)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
28.	Вірна дружба (близькі, надійні друзі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
29.	Естетична насолода (краса природи, світу)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
30.	Соціальна справедливість (захист прав людей, турбота про слабких)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
31.	Самостійність (впевненість в собі, самодостатність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
32.	Помірність (уникнення крайнощів)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
33.	Відданість (вірність друзям, групі)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
34.	Цілеспрямованість (наполегливість у досягненні мети)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
35.	Широта поглядів (терпимість до ідей і думок, відмінних від моїх)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
36.	Смирення (скромність, шанобливість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
37.	Відвага (пошук пригод, ризику, небезпеки)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
38.	Захист навколишнього середовища (охорона природи)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
39.	Впливовість (вплив на людей і події)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
40.	Повага старших (повага до віку)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

41.	Самостійна постановка цілей (цілеспрямованість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
42.	Здоров'я (здоров'я фізичне і психічне)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
43.	Компетентність, професіоналізм (вміння працювати, ефективність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
44.	Прийняття життя таким, яким воно є (приспосування до життєвих обставин)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
45.	Чесність (непідробленість, щирість)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
46.	Репутація (збереження свого обличчя)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
47.	Послух (обов'язковість, старанність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
48.	Інтелект (логічність, вміння думати)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
49.	Доброзичливість (робота на благо інших)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
50.	Життєрадісність (здатність радіти життю)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
51.	Благочестя (слідування релігійним віруванням і переконанням)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
52.	Відповідальність (надійність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
53.	Допитливість (інтерес до всього)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
54.	Поблажливість (готовність прощати)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
55.	Успіх (досягнення цілей)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
56.	Охайність (акуратність)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
57.	Потурання собі, поблажливість до себе (доставлення собі задоволення)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7
58.	Релігійність (віра в Бога)	-1	0	1	2	3	4	5	6	7

Обробка та інтерпретація результатів

Значення змінних 1-10 обчислюються як середні значення.

- 1. Саморегуляція:** осмисленість існування (10), мудрість (26), самостійність (31), цілеспрямованість (34), самостійна постановка цілей (41), відповідальність (52), успіх (55).
- 2. Стимулювання:** свобода (5), творчість (16), різноманітне життя (25), широта поглядів (35), відвага (37), життєрадісність (50), допитливість (53).
- 3. Гедонізм:** насолода життям (4), турбота про себе (7), охайність (56), задоволення (57).
- 4. Досягнення:** насиченість життя (9), самоповага (14), здоров'я (42), компетентність (43), репутація (46), інтелект (48).
- 5. Влада:** соціальна влада (3), багатство (12), соціальне визнання (23), влада (27), впливовість (39).
- 6. Безпека:** рівність (1), соціальний порядок (8), національна безпека (13), мир на Землі (17), традиції (18), безпека сім'ї (22), соціальна справедливість (30).
- 7. Конформність:** ввічливість (11), самодисципліна (20), помірність (32), смиренність (36), повага старших (40), прийняття життя, яким воно є (44), чесність (45), слухняність (47).
- 8. Традиції:** духовність (6), почуття подяки (15), єднання з природою (24), захист навколишнього середовища (38), доброзичливість (49), благочестя (51), релігійність (58).
- 9. Прихильність:** справжня любов (19), вірна дружба (28), естетична насолода (29), відданість (33), поблажливість (54).
- 10. Самоорієнтація:** згода з самим собою (2), недоторканність внутрішнього світу (21).

САМОРЕГУЛЯЦІЯ (самостійність). Мотиваційна мета - незалежні, автономні думки і дії, керівництво власними поглядами. Цінності: свідомість існування, мудрість, самостійність, цілеспрямованість, самостійна постановка цілей, відповідальність, успіх.

СТИМУЛЮВАННЯ (повнота життєвих відчуттів). Мотиваційна мета - новизна і змагання в житті. Цінності: свобода, творчість, різноманітне життя, широта поглядів, відвага, життєрадісність, допитливість.

ГЕДОНІЗМ. Мотиваційна мета - задоволення, чуттєва насолода, насолода життям. Цінності: насолода життям, турбота про себе, охайність, задоволення.

ДОСЯГНЕННЯ. Мотиваційна мета - досягнення особистого успіху за допомогою прояву компетентності, отримання соціального схвалення. Цінності: насиченість життя, самоповага, здоров'я, компетентність, репутація, інтелект.

ВЛАДА. Мотиваційна мета - досягнення соціального статусу, престижу і панування над людьми. Цінності: соціальна влада, багатство, соціальне визнання, влада, впливовість.

БЕЗПЕКА. Мотиваційна мета - стабільність, безпека і гармонія суспільства, сім'ї та самого індивіда. Цінності: рівність, соціальний порядок, національна безпека, мир на Землі, традиції, безпека сім'ї, соціальна справедливість.

КОНФОРМНІСТЬ. Мотиваційна мета - обмеження дій і спонукань, що заподіюють шкоду іншим і порушують соціальні очікування і норми. Цінності: ввічливість, самодисципліна, помірність, смирення, повага старших, прийняття життя, яким воно є, чесність, слухняність.

ТРАДИЦІЯ. Мотиваційна мета - повага і підтримка звичаїв, прийняття і визнання ідей, існуючих в певній культурі, релігії. Цінності: духовність, почуття вдячності, єднання з природою, захист навколишнього середовища, доброзичливість, благочестя, релігійність.

ПРИХИЛЬНІСТЬ (ДОБРОЗИЧЛИВІСТЬ). Мотиваційна мета - підтримка і підвищення благополуччя людей, з якими людина перебуває у постійному контакті, підтримує близькі стосунки. Цінності: справжня любов, вірна дружба, естетична насолоду, відданість, поблажливість.

УНІВЕРСАЛІЗМ (САМООРІЄНТАЦІЯ). Мотиваційна мета - розуміння, терпимість і підтримка благополуччя всіх людей, природи та власного «Я». Цінності: згода з самим собою, недоторканність внутрішнього світ.

Додаток В

Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф.Юнда).

Щоб визначити готовність до сімейного життя, юнакам і дівчатам потрібно вибрати в кожній з десяти запропонованих нижче ситуацій по одному з трьох варіантів і підрахувати результати в балах за шкалою оцінок для кожного з трьох варіантів поведінки («П» - правильне, «М» - можливе, «Н» - невірне)

Таблиця №1 Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф.Юнда).

Типові ситуації, варіанти поведінки.

I. В юнаків (дівчат) неприємності на роботі:

- 1) невдоволення, докори в нерозторопність, невмінні ладнати з начальством, вирішувати виробничі питання;
- 2) спокійно-дружні стосунки, іноді з розрадою і поділом засмучення;
- 3) співпереживання, прояв ніжності, прагнення заспокоїти, підтримати впевненість у правоті.

II. Зустріч гостей - батьків, родичів і друзів:

- 1) прийом простий, без особливого ентузіазму, чайний стіл з обговоренням сімейних проблем і новин;
- 2) прийом без всякого ентузіазму, без проявів ознак належної поваги, у розмові часом прослизає невдоволення;
- 3) прийом в урочистій обстановці, зі святково накритим столом, улюбленими стравами гостей, культурно - розважальної програмою

III. Спільні покупки, заготівля продуктів:

- 1) дружне обговорення планів, у реалізації яких всі члени сім'ї беруть посильну та активну участь;
- 2) одноосібне ухвалення рішення, один з подружжя віддає розпорядження, інший виконує їх;
- 3) байдуже відношення до майбутнього, негативні висловлювання з приводу планів з подальшою критикою зробленого, сварками з цього приводу.

IV. «Мені ніколи, я працюю»:

- 1) міркування типу: «Робота на роботі, а вдома час - родині, особистому житті»; негативна, часом дратівлива реакція на виробничі проблеми;
- 2) ставлення до зайнятості чоловіка (дружини) розуміюче, хоча і без особливого інтересу до його (її) професії;
- 3) шанобливе ставлення до професії, успіхам, живий інтерес до роботи чоловіка (дружини) і трудовим проблемам.

V. Турбота про затишок, естетиці побуту, чистоти одягу, білизни; прибирання квартири, приготування їжі з урахуванням різних смаків:

- 1) міркування типу: «Ідеальний порядок в домі - моя мрія, але одна (один) я не в змозі впоратися, потрібні помічник і стимул»;
- 2) перевага самостійних занять домогосподарства з адекватним сприйняттям доброзичливої критики і побажань, без відмов від корисної допомоги;
- 3) міркування типу: «Визнаю, що порядок в будинку - добре, але займатися ним немає ніякого бажання; якби хтось взяв прибирання, прання і приготування їжі на себе, я була (був) би дуже рада (рад) ».

VI. Сексуальні стосунки:

- 1) стриманість і помірність в досягненні сексуального задоволення;
- 2) сексуальні відносини займають домінуюче місце в сімейному житті, все інше має супідрядне значення;
- 3) статеве життя відсувається на задній план, головні інтереси зосереджені на матеріальному забезпеченні, соціальному престижі, трудової діяльності.

VII. Турбота про потомство:

- 1) міркування типу: «Поживемо для себе, подумати про дитину не пізно і через кілька років»; «Дитина в сім'ї потрібен, але хочу не більше одного».
- 2) Бажання мати якомога більше дітей;
- 3) Бажання мати двох-трьох дітей.

VIII. Турбота про виховання дітей:

- 1) надання дитині можливості самовиховання, свободи вибору і дій;
- 2) прагнення до різнобічного (інтелектуальному, психоемоційному та фізичному) розвитку дитини;

3) протиставлення інтелектуальних і спортивно-фізичних нахилів; курс на однобічний розвиток здібностей.

ІХ. Самовдосконалення в рамках сім'ї:

1) турбота про всебічний розвиток кожного, індивідуальне оволодіння майстерністю, вироблення активної життєвої позиції;

2) розвиток в старрінгу (все тільки удвох, разом), взаємне обмеження соціальної активності;

3) дозвілля без цільових устремлінь, заохочення вільного часу.

Х. Вибір і розвиток комунікабельності:

1) імпонує скромне поведінку в суспільстві, сумлінну працю не пов'язаний з прагненням завоювати загальну увагу, але цінується вміння відстоювати свої позиції;

2) головним вважається вміння «не висуватися, бути непомітним в спілкуванні поза сім'єю, а часом і вдома»;

3) прагнення удосконалювати манери поведінки і форми спілкування, затверджувати і з гідністю представляти свою сім'ю і себе особисто.

Таблиця №2 Шкала оцінок варіантів.

Типові ситуації.

Обраний варіант поведінки, бали.

Типові ситуації. Обраний варіант поведінки, бали.

П(правельне) – 2 бали, М (можливе) – 1бал, Н (невірне) – 0 балів.

Ключ до тесту: Сума балів від 60 до 41 свідчить про достатній рівень підготовленості до сімейного життя, 40-21 балів - про задовільний і нижче 21 бали - про недостатній рівень підготовленість.

Додаток Г
Опитувальник

“ Рольові очікування і домагання у шлюбі ” (РОД):
визначення узгодженості сімейних
цінностей і рольових настановлень у подружній парі

Інструкція

Прочитайте, будь ласка, наведені нижче вислови про шлюб і сімейні взаємини та оцініть, якою мірою Ви згодні чи не згодні з їх змістом. Спробуйте висловити свою особисту, а не прийняту у Вашому середовищі спілкування думку.

Варіанти відповіді: а) цілком згодний; б) загалом це правильно; в) це не зовсім так; г) це неправильно.

Тестовий матеріал

Вислови		Варіанти відповідей
Для чоловіків	Для жінок	
1. Самопочуття і настрої людини багато в чому залежать від статевого життя		а б в г
2. Щастя у шлюбі цілком залежить від сексуальної гармонії подружжя		а б в г
3. Сексуальні стосунки - головне у взаєминах чоловіка і жінки		а б в г
4. Головне у шлюбі - щоб у чоловіка і жінки було багато спільних інтересів		а б в г
5. Чоловік (жінка) - це друг, який поділяє мої думки, інтереси, захоплення		а б в г
6. Чоловік (жінка) - це людина, з якою можна поговорити про справи		а б в г
7. Головна турбота жінки - щоб у сім'ї всі були нагодовані і доглянуті	7. Головна турбота чоловіка - забезпечити матеріальний добробут і комфорт сім'ї	а б в г
8. Жінка багато втрачає у моїх очах, якщо вона погана господарка	8. Чоловік повинен господарювати разом із дружиною	а б в г
9. Жінка може пишатися собою, якщо добре готує	9. Чоловік повинен обслуговувати себе сам, а не чекати, поки дружина візьме на	а б в г

	себе всі турботи про нього	
10. Я хотів би, щоб моя дружина любила дітей і була гарною матір'ю	10. Чоловік повинен піклуватися про дітей не менше, ніж жінка	а б в г
11. Жінка, для якої важко бути матір'ю, - неповноцінна жінка	11. Я б хотіла, аби мій чоловік любив дітей	а б в г
12. Для мене головне в жінці - аби вона була хорошою матір'ю для моїх дітей	12. Про чоловіка в мене складається думка на підставі того, чи гарний він батько для своїх дітей	а б в г
13. Мені подобаються ділові та енергійні жінки	13. Мені подобаються ділові та енергійні чоловіки	а б в г
14. Я дуже ціную жінок, які серйозно захоплені своєю справою і знають її досконало	14. Я люблю чоловіків, захоплених своєю справою	а б в г
15. Я захоплююся жінками, яких цінують і поважають на роботі за їхні знання	15. Для мене дуже важливо, як оцінюють мого чоловіка на роботі	а б в г
16. Мене дуже тягне до людей, що можуть створити теплу атмосферу спілкування		а б в г
17. Для мене головне, щоб мене розуміли і приймали таким(-ою), яким(-ою) я є		а б в г
18. Я дуже ціную в людях уміння вислухати сумніви і переживання іншої людини	18. Мені важко ладити з людьми, яким немає діла до моїх сумнівів і переживань	а б в г
19. Мені подобаються яскраві, красиш кіпки	19. Мені подобаються чепурні, красиво зодягнуті чоловіки	а б в г
20. Я ціную жінок, що вміють красиво вдягатися	20. Мені подобаються красиві, статні чоловіки	а б в г
21. Жінка повинна мати такий вигляд щоб на неї із захопленням оглядалися перехожі	21. Чоловік повинен мати такий вигляд, щоб на нього було приємно дивитися	а б в г
22. Я завжди знаю, що треба купити для нашої родини	22. Головна турбота жінки — щоб у сім'ї всі були нагодовані і доглянуті	а б в г
23. Я люблю облаштовувати наш побут	23. Я завжди знаю, що треба купити для нашої родини	а б в г
24. Я можу полагодити взуття, меблі, домашню техніку	24. Я збираю корисні господарські поради: як чистити, прати, готувати їжу,	а б в г

	солити і маринувати овочі тощо	
25. Чужі діти не бояться мене, ідуть до мене на руки	25. Головну роль у вихованні дитини завжди відіграє мати	а б в г
26. Я люблю дітей і вмію з ними поводитись	26. Я не боюся труднощів, пов'язаних із народженням дитини	а б в г
27. Я не залишив би своєї дитини дружині, якби ми вирішили розлучитися	27. Я люблю дітей і із задоволенням приділяю їм свій час	а б в г
28. Я прагну посісти своє місце в житті		а б в г
29. Я хочу стати гарним фахівцем		а б в г
30. Я пишаюся, коли мені доручають важку чи відповідальну роботу		а б в г
31. Люда часто звертаються до мене по допомогу і за підтримкою		а б в г
32. Люди з мого оточення часто розповідають мені про свої біди і турботи		а б в г
33. Мені подобається втішати й опікувати людей, які страждають		а б в г
34. Мій настрій сильно залежить від того, як я виглядаю		а б в г
35. Я намагаюся носити той одяг, який мені пасує	35. Я одягаю прикраси, користуюся косметикою, люблю красивий, оригінальний одяг	а б в г
36. Я прискіпливий щодо фасону сорочки, костюма, кольору краватки	36. Я надаю великого значення своєму зовнішньому виглядові	а б в г

Ключ до тесту

Відповіді оцінюються за такою схемою:

а - 3 бали; б - 2 бали; в - 1 бал; г - 0 балів.

Шкала сімейних цінностей	№ запитання	Бали	№ запитання	Бали
Інтимно-сексуальна	1			
	2			
	3			
	Σ=			
Особистісна ідентифікація з партнером	4			
	5			
	6			
	Σ=			
	Очікування		Домагання	
Господарсько-побутова	7		22	
	8		23	
	9		24	
	Σ=		Σ=	
Батьківсько-виховна	10		25	
	11		26	
	12		27	
	Σ=		Σ=	
Соціальна активність	13		28	
	14		29	
	15		30	
	Σ=		Σ=	
Емоційно-психотерапевтична	16		31	
	17		32	
	18		33	
	Σ=		Σ=	
Зовнішня привабливість	19		34	
	20		35	
	21		36	
	Σ=		Σ=	